

## UWAGI OGÓLNE

### Uwagi wstępne

1. Dane zamieszczone w publikacji – jeśli nie zaznaczono inaczej – podano **w każdorazowym podziale administracyjnym kraju** oraz zgodnie z każdorazowym stanem organizacyjnym jednostek gospodarki narodowej.

W tablicach zawierających informacje w podziale na miasta, przez „miasta” rozumie się obszar położony w granicach administracyjnych tych jednostek.

2. Dane prezentowane dla podregionów i powiatów odpowiadają poziomowi 3 i 4 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), opracowanej na podstawie Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obowiązującej w krajach Unii Europejskiej, zgodnie z Rozporządzeniem (WE) Nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 V 2003 r. (Dz. Urz. UE L 154 z 21 VI 2003 r., z późniejszymi zmianami). NTS obowiązująca od 1 I 2008 r. wprowadzona została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 XI 2007 r. (Dz. U. Nr 214, poz. 1573, z późniejszymi zmianami).

**Podregiony** (poziom 3) grupują jednostki szczebla powiatowego.

3. Prezentowane dane – jeśli nie zaznaczono inaczej – dotyczą **całej gospodarki narodowej**, tj. wszystkich podmiotów zlokalizowanych na terenie województwa, bez względu na formy organizacyjne i formy własności.

4. Prezentowane informacje przedstawione zostały stosownie do zakresu prowadzonych badań, obejmujących podmioty klasyfikowane według kryterium **liczby pracujących** i – jeśli nie zaznaczono inaczej – obejmują podmioty o liczbie pracujących:

- do 9 osób,
- od 10 do 49 osób,
- powyżej 49 osób.

5. Dane prezentuje się:

- 1) w układzie **Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)**, opracowanej na podstawie Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych we Wspólnocie Europejskiej – Statistical Classification of Economic Activities in the European Community – NACE Rev. 2. PKD 2007, wprowadzonej z dniem 1 I 2008 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 XII 2007 r. (Dz. U. Nr 251, poz. 1885), która zastąpiła Polską Klasyfikację Działalności (PKD 2004). PKD 2007, w stosunku do klasyfikacji PKD 2004, wprowadziła zmiany zakresowe polegające na uwzględnieniu nowych grupowań rodzajów działalności, a także na przesunięciu rodzajów działalności pomiędzy poszczególnymi poziomami klasyfikacyjnymi. Zmiany te spowodowały w niektórych przypadkach brak porównywalności danych przy niezmienionych nazwach poziomów klasyfikacyjnych.

## GENERAL NOTES

### Introductory notes

1. Data in the publication, unless otherwise noted, are presented according to **the administrative division of the country in a given period**, as well as in accordance with the respective organizational status of units of the national economy.

In the tables containing information divided into urban areas, the term “urban areas” is understood as areas located within the administrative borders of these units.

2. Data presented for subregions and powiats correspond to levels 3 and 4 of the Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes (NTS), compiled on the basis of the Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obligatory in countries of the European Union according to the Regulation (EC) No. 1059/2003 of the European Parliament and Council dated 26 V 2003 (OJL 154 dated 21 VI 2003, with later amendments). NTS obligatory from 1 I 2008 was introduced following the regulation of the Council of Ministers dated 14 XI 2007 (Journal of Laws No. 214, item 1573, with later amendments).

**Subregions** (level 3) group powiat-level units.

3. Presented data, unless otherwise indicated, concern the **entire national economy**, i.e., all units located on the voivodship territory regardless of organizational and ownership forms.

4. Information is presented in compliance with the scope of conducted surveys, including entities classified according to the criterion of the **number of persons employed**, and (unless otherwise indicated) include entities employing:

- not more than 9 persons,
- from 10 to 49 persons,
- more than 49 persons.

5. Data are presented:

- 1) according to the **Polish Classification of Activities (PKD 2007)**, compiled on the basis of the Statistical Classification of Economic Activities in the European Community - NACE Rev. 2. PKD 2007, introduced on 1 January 2008 by the decree of the Council of Ministers dated 24 December 2007 (Journal of Laws No. 251, item 1885) which replaced the formerly applied Polish Classification of Activities (PKD 2004). The changes introduced to the PKD 2007, in relation to the PKD 2004, resulted mainly from the modifications concerning the scope, consisting in new groupings of types of activity, and also in shifts of types of activity between particular classification levels. It should be noted, that in certain cases, although the name of classification levels remained unchanged, data may not be comparable those previously presented due to the above-mentioned changes.

W ramach PKD 2007 wyodrębniono jako dodatkowe grupowania:

„**Przemysł**”, który obejmuje następujące sekcje: „Górnictwo i wydobywanie”, „Przetwórstwo przemysłowe”, „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” oraz „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”,

**sekcje G, H, I, J** – „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”, „Transport i gospodarka magazynowa”, „Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi”, „Informacja i komunikacja”,

**sekcje K, L** – „Działalność finansowa i ubezpieczeniowa”, „Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości”.

Pod pojęciem „**Pozostałe usługi**” ujęte są sekcje: „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna”, „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca”, „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”, „Edukacja”, „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna”, „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją” oraz „Pozostała działalność usługowa”.

2) według **sektorów własności**:

– **sektor publiczny** – grupujący własność państwową (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), własność jednostek samorządu terytorialnego oraz „własność mieszaną” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora publicznego,

– **sektor prywatny** – grupujący własność prywatną krajową (osób fizycznych i pozostałych jednostek prywatnych), własność zagraniczną (osób zagranicznych) oraz „własność mieszaną” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora prywatnego i brakiem przewagi sektorowej w kapitale (mieniu) podmiotu.

„Własność mieszaną” określana jest głównie dla spółek i wyznaczana na podstawie struktury kapitału (mienia) deklarowanego we wniosku rejestracyjnym spółki.

6. Dane według sekcji PKD 2007 oraz w podziale terytorialnym opracowano – jeśli nie zaznaczono inaczej – tzw. metodą przedsiębiorstw.

**Metoda przedsiębiorstw** (podmiotowa) oznacza przyjmowanie całych podmiotów gospodarki narodowej za podstawę grupowania wszystkich danych charakteryzujących ich działalność według poszczególnych poziomów klasyfikacyjnych i podziałów terytorialnych.

7. **Liczby względne (wskaźniki, odsetki)** obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.

8. **Przy przeliczaniu na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.)** danych według stanu w końcu roku przyjęto liczbę ludności faktycznie zamieszkałej według stanu w dniu 31 XII, a przy przeliczaniu danych charakteryzujących wielkość zjawiska w ciągu roku (np. dochody i wydatki budżetów gmin, produkcja) – według stanu w dniu 30 VI.

In the PKD 2007 additional groupings were introduced:

“**Industry**” including sections: “Mining and quarrying”, “Manufacturing”, “Electricity, gas, steam and air conditioning supply” and “Water supply; sewerage, waste management and remediation activities”.

**sections G, H, I, J** – “Wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles”, “Transportation and storage”, “Accommodation and food service activities”, “Information and communication”.

**sections K, L** – “Financial and insurance activities”, “Real estate activities”.

The item “**Other services**” was introduced including sections: “Professional, scientific and technical activities”, “Administrative and support service activities”, “Public administration and defence; compulsory social security”, “Education”, “Human health and social work activities”, “Arts, entertainment and recreation” and “Other service activities”.

2) by **ownership sectors**:

– **public sector** – grouping state ownership (of the State Treasury and state legal persons), local self-government entity ownership, as well as “mixed ownership” with a predominance of public sector entity capital (property),

– **private sector** – grouping private domestic ownership (of natural persons and other private entities), foreign ownership (of foreign persons) as well as “mixed ownership” with a predominance of private sector entity capital (property) and lack of predominance of public or private sector in the capital (property) of the entity.

“Mixed ownership” is defined mainly for companies and determined on the basis of the capital (property) structure as declared in a company’s registration application.

6. Data according to PKD 2007 sections as well as according to administrative division are compiled using the so-called enterprise method, unless otherwise noted.

In the **enterprise (entity) method**, the entire organizational unit of entities in the national economy is the basis for grouping all data describing their activity according to individual classification levels and territorial divisions.

7. **Relative numbers (indices, percentages)** are, as a rule, calculated on the basis of absolute data expressed with higher precision than that presented in the tables.

8. **When computing per capita data (1000 population, etc.)** as of the end of a year, the number of the population actually residing was applied as of 31 XII, whereas data describing the magnitude of a phenomenon within a year (e.g., revenue and expenditure of local self-government entities budgets, production) – as of 30 VI.

U w a g a. Do przeliczeń przyjęto liczbę ludności opracowaną – jeśli nie zaznaczono inaczej – za 2000 r. i lata 2005-2009 na bazie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 (dla 2000 r. według podziału administracyjnego obowiązującego w dniu 31 XII 2002 r.); od 2010 r. na bazie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 (dla 2010 r. według podziału administracyjnego obowiązującego w dniu 31 XII 2011 r.). Dane za 2010 r. zostały zmienione w stosunku do opublikowanych w poprzedniej edycji rocznika.

9. Dane – jeśli nie zaznaczono inaczej – nie obejmują jednostek budżetowych resortu obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

10. **Wyjaśnienia metodyczne** dotyczące podstawowych pojęć i metod opracowania danych liczbowych zamieszczono w uwagach ogólnych do poszczególnych działów. Rozszerzone wyjaśnienia dotyczące poszczególnych dziedzin statystyki znajdzie Czytelnik w publikacjach tematycznych oraz w serii „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje”.

11. Niektóre dane liczbowe zostały podane na podstawie danych nieostatecznych i mogą ulec zmianie w następnych publikacjach Urzędu Statystycznego.

12. Ze względu na zaokrąglenia danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.

13. Informacje statystyczne pochodzące ze źródeł spoza Urzędu Statystycznego opatrzone odpowiednimi notami.

14. W publikacji zastosowano skróty nazw niektórych poziomów klasyfikacyjnych; zestawienie zastosowanych skrótów i pełnych nazw podaje się poniżej:

*N o t e.* For calculations, it was assumed to use – unless otherwise indicated – the number of population for 2000 and 2005-2009 on the basis of results of the National Population and Housing Census 2002 (for 2000 according to the administrative division of the country obligatory as of 31 XII 2002); from 2010 on the basis of results of the National Population and Housing Census 2011 (for 2010 according to the administrative division of the country obligatory as of 31 XII 2011). Data for 2010 have been changed in relation to those published in previous edition of the Yearbook.

9. Data, unless otherwise noted, do not include budget entities of the Ministry of National Defence and the Ministry of Interior and Administration.

10. **Methodological explanations** concerning basic definitions and methods of compiling statistical data are presented in the general notes to individual chapters. More detailed information pertaining to particular fields of statistics can be found in subject matter publications as well as in the series “Zeszyty metodyczne i klasyfikacje” (Methodological Papers and Classifications).

11. Some data are given on the basis of preliminary data and may be revised in subsequent publications of the Statistical Office.

12. Due to mathematical roundings, in some cases component totals can differ from the amount given in the item “total”.

13. Statistical information originating from sources other than Statistical Office is indicated in the appropriate notes.

14. The names of some classification levels used in the publication have been abbreviated; the list of abbreviations used and their full names is given below:

**POLSKA KLASYFIKACJA DZIAŁALNOŚCI (PKD 2007)**  
**POLISH CLASSIFICATION OF ACTIVITIES (PKD 2007)**

| <b>skrót</b><br><b>abbreviation</b>                                                   | <b>pełna nazwa</b><br><b>complete name</b>                                                                                                                                            |
|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                       | <b>sekcje</b><br><b>sections</b>                                                                                                                                                      |
| Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę<br>x | Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych<br><i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i> |
| Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja<br>x                   | Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją<br><i>Water supply; sewerage, waste management and remediation activities</i>               |
| Handel; naprawa pojazdów samochodowych<br><i>Trade; repair of motor vehicles</i>      | Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle<br><i>Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles</i>                       |
| Zakwaterowanie i gastronomia<br><i>Accommodation and catering</i>                     | Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi<br><i>Accommodation and food service activities</i>                                                                |
| Obsługa rynku nieruchomości<br>x                                                      | Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości<br><i>Real estate activities</i>                                                                                                   |
| Administrowanie i działalność wspierająca<br>x                                        | Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca<br><i>Administrative and support service activities</i>                                                        |

## Stan i ochrona środowiska

**1. Zużycie wody** na potrzeby gospodarki narodowej i ludności obejmuje zużycie wody na potrzeby zakładów przemysłowych, do nawodnień gruntów rolnych i leśnych o powierzchni od 20 ha oraz do napełniania i uzupełniania stawów rybnych o powierzchni od 10 ha, a także eksploatację sieci wodociągowej.

Dane o gospodarce wodno-ściekowej w zakładach przemysłowych dotyczą jednostek wnoszących opłaty za pobór z ujęć własnych rocznie 5 dam<sup>3</sup> i więcej wody podziemnej albo 20 dam<sup>3</sup> i więcej wody powierzchniowej lub za odprowadzanie rocznie 20 dam<sup>3</sup> i więcej ścieków.

**2. Jako ścieki wymagające oczyszczania** przyjęto ścieki odprowadzane siecią kanałów lub rowów otwartych bezpośrednio do wód lub do ziemi, lub do sieci kanalizacyjnej z jednostek produkcyjnych (łącznie z zanieczyszczonymi wodami chłodniczymi, z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych), z innych jednostek oraz z gospodarstw domowych.

U w a g a. Począwszy od danych za 2010 r. zmieniła się metodologia badania ilości ścieków odprowadzonych siecią kanalizacyjną, dlatego dane dotyczące ścieków komunalnych nie są w pełni porównywalne z latami ubiegłymi.

Dane o **ściekach oczyszczanych** dotyczą ścieków oczyszczanych mechanicznie, chemicznie, biologicznie oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów i odprowadzonych do wód lub do ziemi.

Przez **ścieki oczyszczane mechanicznie** rozumie się ścieki poddane procesowi usuwania jedynie zanieczyszczeń nierozpuszczalnych, tj. ciał stałych i tłuszczów ulegających osadzeniu lub flotacji, przy użyciu krat, sit, piaskowników, odflaszczaczy współpracujących z osadnikami Imhoffa.

**Chemiczne oczyszczanie ścieków** polega na wytrącaniu niektórych związków rozpuszczalnych względnie ich neutralizacji metodami chemicznymi, takimi jak koagulacja, sorpcja na węglu aktywnym itp.

**Biologiczne oczyszczanie ścieków** następuje w procesie mineralizacji przez drobnoustroje w środowisku wodnym w sposób naturalny (np. poprzez rolnicze wykorzystanie ścieków, zraszanie pól, stawy rybne) lub w urządzeniach sztucznych (złoża biologiczne, osad czynny) i polega na usuwaniu ze ścieków zanieczyszczeń organicznych oraz związków biogenych i refrakcyjnych.

U w a g a. Począwszy od danych za 2011 r. nie wydzielano się w komunalnych oczyszczalniach biologicznych części mechanicznej oczyszczalni.

**Podwyższone usuwanie biogenów w ściekach** następuje w oczyszczalniach ścieków o wysokoefektywnych technologiach oczyszczania (głównie biologicznych, a także chemicznych) umożliwiających zwiększoną redukcję azotu i fosforu.

**Dane o ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** podano w oparciu o szacunek liczby ludności korzystającej z oczyszczalni oczyszczających ścieki z miast i wsi.

## Environmental protection

**1. Water consumption** for needs of the national economy and population concerns water consumption for needs of industrial establishments, for irrigation of agricultural and forest lands of the area from 20 ha upwards, for filling fishponds of the area from 10 ha upwards as well as for exploitation of water-line network.

Data on water economy and wastewater economy in industrial establishments concern entities making payments for the annual withdrawal of 5 dam<sup>3</sup> or more of underground water, or 20 dam<sup>3</sup> or more of surface water, or discharging 20 dam<sup>3</sup> or more of wastewater annually.

**2. Wastewater requiring treatment** is understood as water discharged by means of open channel or ditch systems directly into waters or into the ground, or sewerage systems of entities engaged in production (including contaminated cooling water and drainage water from mines and constructions), from other entities as well as households.

N o t e. Starting from data for 2010, the methodology of calculating the amount of wastewater discharged by sewerage network has changed, therefore data on urban (municipal) wastewater are not fully comparable with data from previous years.

Data regarding **treated wastewater** concern wastewater treated mechanically, chemically, biologically, and with increased biogene removal, discharged into waters or into the ground.

**Mechanical treatment of wastewater** is understood as the process of removing only non-soluble pollutants, i.e., solid bodies and fats subject to settlement or floatation, through the use of grates, filters, grit chambers, grease traps in conjunction with Imhoff tanks.

**Chemical treatment of wastewater** consists in precipitating certain soluble compounds, or their neutralization through chemical methods, such as coagulation, sorption on active carbon, etc.

**Biological treatment of wastewater** occurs through mineralization processes caused by microorganisms in the natural water environment (e.g. through agricultural use of wastewater, field irrigation, fishponds) or in artificial facilities (biofilters, activated sludge) and consists in the removal of organic pollutants or biogenous and refractive compounds from sewage.

N o t e. Starting from data for 2011 the chemical part of the wastewater treatment plant is not separated from municipal biological wastewater treatment plant.

**Increased biogene removal from sewage** occurs in wastewater treatment plants with highly efficient treatment technologies (mostly biological, and also chemical) allowing for an increased reduction in nitrogen and phosphorus content.

**Data concerning the population using wastewater treatment plants** are given on the basis of estimates of the number of the population using wastewater treatment plants treating urban and rural sewage.

3. Informacje o źródłach i wielkości emisji przemysłowych zanieczyszczeń powietrza oraz o stanie wyposażenia i efektach eksploatacji urządzeń do redukcji tych zanieczyszczeń dotyczą jednostek organizacyjnych ustalonych przez Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze według stawek określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 I 1986 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz. U. Nr 7, poz. 40, z późniejszymi zmianami).

Ustalona zbiorowość badanych jednostek (zakładów) utrzymywana jest corocznie, co zapewnia zachowanie ciągłości i porównywalności wyników badania. Zbiorowość ta może być powiększana jedynie w szczególnych przypadkach, np. o jednostki nowo uruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.

Dane o emisji pyłów dotyczą pyłów: ze spalania paliw, cementowo-wapienniczych i materiałów ogniotrwałych, krzemowych, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowych, sadzy oraz innych rodzajów zanieczyszczeń pyłowych.

Dane o emisji gazów dotyczą: dwutlenku siarki, tlenu węgla, tlenków azotu, węglowodorów oraz innych rodzajów zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla).

Dane o emisji pyłów i gazów obejmują emisję zorganizowaną (z urządzeń technologicznych i grzewczych) oraz niezorganizowaną (z hałd, składowisk, w toku przeładunku substancji sypkich lub lotnych, z hal produkcyjnych itp.).

Wielkość emisji z poszczególnych źródeł i poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń ustalona została albo na drodze pomiarów, albo na podstawie obliczeń z bilansu surowcowo-paliwowego w oparciu o wskaźniki emisji zanieczyszczeń dla charakterystycznych procesów technologicznych.

4. Informacje o odpadach za 2000 r. opracowane zostały na podstawie klasyfikacji odpadów zgodnej z Europejskim Katalogiem Odpadów, a od 2002 r. zgodnie z katalogiem odpadów opartym o Listę Odpadów wprowadzoną do prawodawstwa Unii Europejskiej z dniem 1 I 2002 r.

Informacje o ilości i rodzajach odpadów dotyczą zakładów, które wytworzyły w ciągu roku powyżej 1 tys. t odpadów niebezpiecznych i innych niż niebezpieczne, z wyłączeniem odpadów komunalnych, lub posiadających 1 mln t i więcej odpadów nagromadzonych.

Odpady oznaczają każdą substancję lub przedmiot należący do jednej z kategorii określonych w załączniku nr 1 do Ustawy z dnia 27 IV 2001 r. o odpadach (tekst jednolity, Dz. U. 2010 r. Nr 185, poz. 1243, z późniejszymi zmianami), których posiadacz pozbywa się, zamierza pozbyć się lub do ich pozbycia się jest obowiązany.

3. Information regarding the sources and amounts of industrial atmospheric pollutant emissions as well as the equipment reducing such pollutants and the effects of its utilisation concerns organizational entities established by the Minister of Environmental Protection and Natural Resources on the basis of the defined amount of fees borne in 1986 for the annual emission of substances polluting the air, according to rates defined in the decree of the Council of Ministers, dated 13 I 1986, regarding payments for economic use of the environment and modifications to it (Journal of Laws No. 7, item 40, with later amendments).

The established group of surveyed entities (establishments) is maintained annually, assuring continuity and comparability of results of the survey. This group may be increased only in specific cases e.g., by newly established or expanded entities with a high step scale of pollutant emission.

Data regarding particulate emissions concern: particulates from the combustion of fuel, particulates from cement and lime, fire-resistant materials, silicates, artificial fertilizers, carbon and graphite, soot, as well as other types of particulates.

Data regarding gaseous emissions concern: sulphur dioxide, carbon monoxide, nitrogen oxides, hydrocarbons, as well as other types of gaseous pollutants (excluding carbon dioxide).

Data regarding particulate and gaseous emissions include organized emissions (from technological and heating facilities) and disorganized emissions (from waste dumps and landfills, in the course of reloading or violate or loose substances, from production halls etc.).

The emission volumes of different pollutant types from various sources were estimated through measurements or on the basis of calculations of the raw material and fuel balance, based on pollutant emission indicators for the characteristic technological processes.

4. Information regarding waste for 2000 was compiled on the basis of a classification of waste, based on the European Waste Catalogue, and since 2002 on the basis of catalogue of waste based on the List of Waste introduced into legislation of the European Union 1 I 2002.

Information regarding the quantity and type of waste concerns plants which generated over 1 thous. t of hazardous waste or other than hazardous waste (excluding municipal waste) in the course of the year or accumulated 1 mln t of waste and more.

Waste shall mean any substance or object in one of the categories listed in Annex I to the Act of 27 IV 2001 on Waste (Uniform text Journal of Laws from 2010, No. 185, item 1243, with later amendments), which the holder thereof discards or intends or is required to discard.

Przez **odzysk odpadów** rozumie się wszelkie działania, niestwarzające zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska, polegające na wykorzystaniu odpadów w całości lub w części, lub prowadzące do odzyskania z odpadów substancji, materiałów lub energii i ich wykorzystania.

**Unieszkodliwianie odpadów** polega na poddaniu ich procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub chemicznych w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska.

**Magazynowanie odpadów** to czasowe przechowywanie lub gromadzenie odpadów przed ich transportem, odzyskiem lub nieszkodliwianiem.

Dane o **odpadach dotychczas składowanych (nagromadzonych)** dotyczą ilości odpadów zdeponowanych na terenach własnych zakładów w wyniku składowania w roku sprawozdawczym i w latach poprzednich.

**5. Ochrona przyrody** polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody (m.in. dziko występujących oraz objętych ochroną gatunkową roślin, zwierząt i grzybów; zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia; siedlisk przyrodniczych). Formami ochrony przyrody są: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, pomniki przyrody, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Dane dotyczące powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej nie uwzględniają informacji o obszarach sieci Natura 2000.

**6. Parki krajobrazowe** obejmują obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

**7. Rezerваты przyrody** obejmują wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi oraz walorami krajobrazowymi obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, zwierząt i grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej.

**8. Obszary chronionego krajobrazu** obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełniącą funkcję korytarzy ekologicznych.

**9. Pomniki przyrody** są to pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie.

*Recovery of waste shall mean any operations which do not endanger human life and health or the environment, consisting in the use of waste in whole or in part, or leading to extraction and use of substances, materials or energy.*

*Treatment of waste shall mean the submission of waste to the processes of biological, physical or chemical treatment as a result of which the nature of waste does not pose risks to human life and health or the environment.*

*Waste storage shall mean temporary waste storage or collection prior to its transport, recovery or treatment.*

*Data regarding landfilled up to now (accumulated) waste concern the quantity of waste deposited on the grounds of the plants generating it as a result of depositing it during the reporting and previous years.*

**5. Nature protection** consists in maintaining, sustainable utilisation and renovation of nature resources, objects and elements (among others, plants, animals and fungi originally existing in environment as well as subjected to species protection, wandering and migratory animals, habitats). Forms of nature protection are: national parks, nature reserves, landscape parks, protected landscape areas, Natura 2000 areas, documentation sites, ecological arable lands, landscape-nature complexes, monuments of nature, nature monuments, plants, animals and fungi subjected to species protection.

Data concerning legally protected areas possessing unique environmental value do not include information on Natura 2000 Network areas.

**6. Landscape parks** are areas subject to protection due to the outstanding properties of their natural environment, history as well as the high aesthetic and tourist value of the landscape in order to preserve and popularize these values under conditions of balanced development.

**7. Nature reserves** include areas maintained in natural or insignificantly altered ecosystems, refuges and natural sites, as well as habitats of plants, animals, fungi and formations and elements of inanimate nature, having a significant scientific, natural, cultural or scenic value.

**8. Protected landscape areas** include areas subject to protection due to the distinguishing landscape characterised by various ecosystem types. These areas are to be valuable because of their functions satisfying the needs of tourism and recreation and functions of ecological corridors.

**9. Monuments of nature** are single objects of animate and inanimate nature of special environmental, scientific, cultural, historical or landscape value and of distinctive individual features such as trees of impressive size, native and alien shrubs, springs, waterfalls, rocks, ravines, erratic blocks and caves.

**10. Dane o nakładach na środki trwałe** służących ochronie środowiska i gospodarce wodnej oraz uzyskanych efektach rzeczowych prezentuje się zgodnie z Polską Klasyfikacją Statystyczną Dotyczącą Działalności i Urządzeń Związanych z Ochroną Środowiska, wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 III 1999 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 218). Klasyfikacja ta opracowana została na podstawie Międzynarodowej Standardowej Statystycznej Klasyfikacji EKG/ONZ Dotyczącej Działalności i Urządzeń Związanych z Ochroną Środowiska i Europejskiego Systemu Zbierania Informacji Ekonomicznych Dotyczących Środowiska (SERIEE) wdrożonego przez Unię Europejską – EUROSTAT.

**11. Fundusze ekologiczne** (Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych) są to fundusze tworzone z: opłat za korzystanie ze środowiska, tj. kwot pieniężnych pobieranych za emisję zanieczyszczeń powietrza, składowanie odpadów, usuwanie drzew lub krzewów oraz za pobór i korzystanie z wód i wprowadzanie ścieków do wód lub ziemi, kar za przekroczenia dopuszczalnych norm ekologicznych; spłat pożyczek udzielonych inwestorom oraz opłat za wyłączenie gruntów rolnych na cele nierolnicze, a także innych kwot ustalonych przez terenowe organy administracji rządowej oraz samorządowej.

**12. Podziału nakładów inwestycyjnych** według podregionów i powiatów dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.

## Radni gmin i powiatów

**1. Kadencja rad gmin, rad miejskich** na prawach powiatu i rad powiatów trwa 4 lata, licząc od dnia wyborów.

**2. Charakterystykę radnych** w jednostkach samorządu terytorialnego oparto o wyniki sprawozdawczości za 2011 r., aktualizującej dane o radnych zawarte w obwieszczeniach terytorialnych komisji wyborczych z wyborów samorządowych w dniu 21 XI 2010 r.

## Bezpieczeństwo publiczne

**1. Przestępstwo stwierdzone** jest to zdarzenie, co do którego w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że jest przestępstwem. Przestępstwo – zgodnie z Kodeksem karnym z 1997 r. obowiązującym od 1 IX 1998 r. (ustawa z dnia 6 VI 1997 r., Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późniejszymi zmianami), jest to zbrodnia lub występki ścigany z oskarżenia publicznego lub z oskarżenia prywatnego objęty oskarżeniem prokuratora, a nadto każdy występki skarbowy, których charakter jako przestępstwa został potwierdzony w wyniku postępowania przygotowawczego.

Informacje o przestępstwach stwierdzonych i wskaźnikach wykrywalności sprawców przestępstw opracowano na podstawie policyjnych systemów informacyjnych, uzupełnianych informacjami o śledztwach własnych prowadzonych w prokuraturach i o postępowaniach wobec nieletnich w sądach rodzinnych.

**10. Data regarding investment outlays on fixed assets and tangible effects of investments** in environmental protection and water management are presented in accordance with the Polish Statistical Classification of Environmental Protection and Facilities, introduced on the basis of the decree of the Council of Ministers, dated 2 III 1999 (Journal of Laws No. 25, item 218). This classification was compiled on the basis of the ECE/UN Single European Standard Statistical Classification of Environmental Protection Activities and Facilities as well as with the EUROSTAT manual entitled "European System for the Collection of Economic Information on the Environment (SERIEE)".

**11. Ecological funds** (Environmental Protection and Water Management Funds and Agricultural Land Protection Fund) are funds created from income originating from: payments for the use of the natural environment i.e.: payments collected for emission of air pollutants, landfilling waste, the removal of trees and bushes as well as for the abstraction and use of water and releasing wastewater into water or the ground, fines for transgression of acceptable ecological standards, repayments of loans granted for investors, payments for designating agricultural land for non-agricultural purposes, as well as other payments established by regional divisions of the state and local self-government administration.

**12. The division of investment outlays by subregions and powiats** is made on the basis of the actual location of the investment.

## Councillors of gminas and powiats

**1. Term of gmina councils, city councils in cities with powiat status and powiat councils** lasts 4 years, counting from the day of election.

**2. Characteristics of councillors in local self-government entities** is based on reporting results for 2011, updating information concerning councillors included in announcements of local election commissions from the 21 XI 2010 elections.

## Public safety

**1. An ascertained crime** is an event, which after the completion of preparatory proceedings was confirmed as a crime. In connection with the Criminal Code of 1997, coming into force on 1 IX 1998 (the Law dated 6 VI 1997, Journal of Laws No. 88, item 553, with later amendments) crime is a felony or misdemeanour prosecuted upon by public accusation or private accusation by public prosecutor, moreover every revenue-related misdemeanour, the character of which was confirmed as a crime as a result of preparatory proceedings.

Information regarding ascertained crimes and rates of detectability of delinquents in ascertained crimes has been prepared on the basis of the police information systems, supplemented with information on investigations conducted by the public prosecutors' offices and on juvenile proceeding in family courts.

**2. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw** jest to stosunek liczby przestępstw wykrytych w danym roku (łącznie z wykrytymi po podjęciu z umorzenia) do liczby przestępstw stwierdzonych w danym roku, powiększonej o liczbę przestępstw stwierdzonych w podjętych postępowaniach, a umorzonych w latach poprzednich z powodu niewykrycia sprawców.

3. Dane o przestępstwach stwierdzonych ze względu na niedostępność informacji według gmin, zestawiono według zasięgu działania komend rejonowych policji (rejonów).

## Powierzchnia i ludność

1. Dane opracowano na podstawie:

1) bilansów stanu i struktury ludności **faktycznie zamieszkałej** na terenie gminy. Bilanse ludności sporządzane są dla okresów międzyspisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego (dla lat 2000 oraz 2010 – patrz ust. 2), przy uwzględnieniu:

a) zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z innych gmin i z zagranicy), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych,

b) różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące (do 2005 r. – ponad 2 miesiące) na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych uzyskiwanej z cyklicznie przeprowadzanych badań, która stanowi jednocześnie różnicę między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały w gminie a liczbą osób faktycznie mieszkających na terenie gminy,

2) rejestrów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (do 17 XI 2011 r. – Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji) – o migracjach wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały;

3) sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego – o zarejestrowanych małżeństwach, urodzeniach i zgonach;

4) sprawozdawczości sądów okręgowych – o prawnomocnie orzeczonych separacjach i rozwodach.

**2. Dane o ludności**, a także współczynniki demograficzne oraz przeliczenia na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.) opracowano przy przyjęciu liczby ludności zbilansowanej:

– dla lat 2000 oraz 2005-2009 - w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002, z tym, że dla 2000 r. według podziału administracyjnego z dnia 31 XII 2002 r.,

– dla lat 2010 i 2011 - w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 według podziału administracyjnego z dnia 31 XII 2011 r.

3. Ludność na 1 km<sup>2</sup> w przekroju jednostek podziału terytorialnego obliczono, w celu uzyskania dokładniejszego wyniku, na podstawie danych o powierzchni wyrażonej w hektarach.

**2. The rate of detectability of delinquents** is the proportion between the number of detected crimes in a given year (including those detected after resumption following discontinuance) to the total number of crimes ascertained in a given year, plus the number of crimes recorded in commenced proceedings and discontinued in previous years due to undetected delinquents.

3. Data regarding ascertained crimes because of lack of information by gminas are presented by activity of police headquarters (regions).

## Area and population

1. Data were elaborated on the basis of:

1) balances of the size and structure of the population **actually living** in a gmina. Population balances are compiled for periods between censuses on the basis of the last census (for years 2000 and 2010 – see item 2) taking into account:

a) changes in a given period connected with vital statistics (births, deaths) and migrations of the population (registering and cancelling registration for permanent residence from other gminas and from abroad) as well as address changes of the population due to changes in the administrative division,

b) difference between the number of people registered for temporary stay for a period of more than 3 months (till 2005 – more than 2 months) in a gmina and the number of people temporary absent there being gathered on the basis of surveys conducted periodically, which simultaneously makes the difference between the number of people registered for permanent residence in a gmina and the number of people actually living in the gmina,

2) registers of the Ministry of Interior (till 17 XI – Ministry of Interior and Administration) – on internal and international migration of population for permanent residence;

3) documentation of Civil Status Offices regarding registered marriages, births and deaths;

4) documentation of regional courts - regarding legally valid decisions in actions for separation and divorce.

**2. Data on population as well as demographic rates and indicators per capita (per 1000 population etc.)** were prepared assuming the number of population balanced on:

– for 2000 and 2005-2009 - the basis of results of the National Population and Housing Census 2002, however for 2000 the administrative division of the country obligatory as of 31 XII 2002 was applied,

– for 2010 and 2011 - the basis of results of the National Population and Housing Census 2011 according to the administrative division of the country obligatory as of 31 XII 2011.

3. Population per 1 km<sup>2</sup> by territorial division units, in order to obtain a more accurate result, was calculated on the basis of data on area in hectares.



4. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18–64 lata, dla kobiet – 18–59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku **mobilnym**, tj. w wieku 18–44 lata i **niemobilnym**, tj. mężczyźni – 45–64 lata, kobiety – 45–59 lat. Przez ludność w wieku **nieprodukcyjnym** rozumie się ludność w wieku **przedprodukcyjnym**, tj. do 17 lat oraz w wieku **poprodukcyjnym**, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

5. Stan cywilny faktyczny osób został określony wtórnie na podstawie stanu cywilnego prawnego oraz charakteru związku, w jakim żyje dana osoba, tj. w oparciu o informacje dotyczące relacji z głową gospodarstwa domowego oraz wzajemnych powiązań między osobami spisany.

Ustalono następujące kategorie faktycznego stanu cywilnego:

- kawaler, panna,
- żonaty, zamężna – w świetle prawa świeckiego lub kanonicznego i pozostający w faktycznym małżeństwie,
- partner, partnerka (prowadzący wspólne gospodarstwo domowe – bez względu na ich stan cywilny prawny),
- wdowiec, wdowa,
- rozwiedziony, rozwiedziona,
- separowany, separowana – dotyczy osób:
  - pozostających w separacji prawnej i nietworzących związków partnerskich z innymi osobami,
  - o stanie cywilnym prawnym żonaty, zamężna – niepozostających w związku małżeńskim i nietworzących związków partnerskich z innymi osobami.

6. Poziom wykształcenia ludności określa najwyższy ukończony poziom kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie i formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczania wykształcenia do określonego poziomu było uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły.

Zastosowano następującą klasyfikację poziomu wykształcenia: wyższe, policealne, średnie (zawodowe i ogólnokształcące), zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, podstawowe, podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego.

7. Podziału ludności według głównego źródła utrzymania dokonano na podstawie kryterium wyłącznego lub głównego źródła dochodów uzyskiwanego w ciągu roku (12 miesięcy) poprzedzającego moment spisu (tj. dla 2002 r. – 20 V, a dla 2011 r. – 31 III) i było ono ustalane niezależnie od stanu aktywności ekonomicznej tych osób w momencie spisów.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność dzieli się na dwie kategorie:

- **posiadających własne źródła utrzymania**, tj. osoby utrzymujące się z dochodów uzyskiwanych z pracy osobiście wykonywanej, z niezarobkowych źródeł, a także z własności lub wynajmu oraz pozostałych źródeł dochodów osobno niewymienionych,
- **utrzymywanych**, tj. osoby pozostające na utrzymaniu osób posiadających własne źródło dochodów.

Do ludności utrzymującej się z dochodów z pracy zaliczono pracujących najemnie i pracujących na własny rachunek.

4. The **working age population** refers to males aged 18–64, and females aged 18–59. In this category the age groups of **mobility** (i.e. 18–44) and **non-mobility** (i.e. 45–64 for males and 45–59 for females) are distinguished. The **non-working age population** is defined as the **pre-working age population**, i.e., up to the age of 17 and the **post-working age population**, i.e., 65 and more for males and 60 and more for females.

5. **De facto marital status** of persons has been defined as a derivative, based on the: legal marital status, relationships character the given person lives in, i.e. on the basis of information on the relations with the head of the household and mutual connection between the surveyed persons.

The following categories of *de facto* marital status have been defined:

- single,
- married – in the light of secular or canon law and in actual status of marriage,
- cohabitant (living in the same household – irrespectively of their legal marital status),
- widowed,
- divorced,
- separated – it is related to persons:
  - remaining in a legal separation and not creating cohabitations with other persons,
  - legally married but not creating a marriage or cohabitation with other persons.

6. **Educational level** of population is defined by the highest level of education completed at school or trainings in other course or form, recognized in accordance with the educational system in force. The basis for recognizing education to be on the appropriate level was a certificate (diploma) obtained upon graduation from the appropriate school. The survey of educational level encompassed persons at the age of 13 and above.

The following classification of educational level has been used: tertiary, post-secondary, secondary (vocational and general), basic vocational, lower secondary, primary, primary not completed and without school education.

7. Division of population according to **the main source of maintenance** was made on the basis of criteria of the exclusive or the main source of incomes obtained within one year (12 months) before the moment of national census (i.e. for 2002 – 20 V and for 2011 – 31 III) and was settled irrespectively of economic activity of these people in the moment of national censuses.

In respect of the possessed source of maintenance population is divided into two categories:

- **persons having own sources of maintenance**, i.e. people earning their living from incomes obtained from work performed personally, from non-earned sources, and also from property or from rent and the other sources of income not elsewhere specified,
- **persons maintained (dependents)**, i.e. people, who remain maintained by other persons with own source of income.

**Population having incomes from work** includes employees in paid employment and own-account workers.

Do utrzymujących się z dochodów z pracy najemnej zaliczono zatrudnionych na podstawie stosunku pracy (umowy o pracę, umowy zlecenia, umowy o dzieło, powołania, wyboru lub mianowania), osoby wykonujące pracę nakładczą oraz duchownych.

Do utrzymujących się z dochodów z pracy na rachunek własny zaliczono osoby (łącznie z pomagającymi członkami rodzin) prowadzące działalność gospodarczą, w tym prowadzące gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz osoby wykonujące wolne zawody (np. twórcy, adwokaci, lekarze), a także osoby utrzymujące się z dochodów z wynajmu.

Do ludności utrzymującej się z dochodu z wynajmu zalicza się osoby uzyskujące dochody z wynajmu mieszkania, pokoi, budynków mieszkalnych i niemieszkalnych (np. garażu).

Do **ludności utrzymującej się z niezarobkowych źródeł** zaliczono osoby otrzymujące: emeryturę (łącznie z rentą strukturalną dla rolników indywidualnych w 2011 r.), rentę (z tytułu niezdolności do pracy, rodzinną i socjalną) łącznie ze świadczeniem rehabilitacyjnym, zasiłek dla bezrobotnych, świadczenie i zasiłek przedemerytalny, zasiłek pomocy społecznej dla osób, które nie mają żadnych dochodów lub mają dochody niewystarczające.

Do **ludności utrzymującej się z dochodów z własności** zaliczono osoby utrzymujące się z dochodów z tytułu oddanych w dzierżawę gruntów rolnych, z lokat kapitałowych (z obrotu akcjami, obligacjami, zysków kapitałowych itp.), z odsetek od oszczędności, z udziału w zyskach przedsiębiorstw (dywidendy).

Do **ludności utrzymującej się z pozostałych źródeł dochodów osobno niewymienionych** zaliczono osoby otrzymujące m.in. świadczenia rodzinne (w tym zasiłek rodzinny i dodatki do zasiłku rodzinnego, zasiłek pielęgnacyjny), alimenty oraz stypendia.

8. Dane o  **ruchu naturalnym ludności** w podziale terytorialnym opracowano:

- małżeństwa – według miejsca zameldowania męża przed ślubem, a jeśli mąż mieszkał na stałe za granicą – według miejsca zameldowania żony w Polsce przed zawarciem związku małżeńskiego;
- rozwoły – według miejsca zamieszkania osoby wnoszącej powództwo;
- urodzenia – według miejsca zameldowania na pobyt stały matki noworodka;
- zgony – według miejsca zameldowania na pobyt stały osoby zmarłej.

**Przyrost naturalny ludności** stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie.

9. Przez **niemowlęta** rozumie się dzieci w wieku poniżej 1 roku.

Dane o urodzeniach i zgonach (w tym zgonach niemowląt) prezentowane są zgodnie z kryteriami definicji urodzenia i zgonu noworodka rekomendowanej przez Światową Organizację Zdrowia.

10. **Przeciętne dalsze trwanie życia** wyraża średnią liczbę lat, jaką ma jeszcze do przeżycia osoba w wieku  $x$  lat, przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.

*Employees hired on the basis of an employment contract (a labour contract, commission contracts, postings, appointments), outworkers, clergy were considered as persons maintained incomes from paid employment.*

*Own-account workers (together with contributing family members) including persons managing private agriculture holdings and plots as well as professionals (eg. authors, lawyers, doctors) are considered as persons maintained from self-employed incomes; including also rent incomes.*

*Population which earns its living from rent income includes persons, who receive their income from rent of an apartment, rooms, residential and non-residential buildings (e.g. a garage).*

*Population, which earns its living from non-earned sources of maintenance, includes persons, who receive: retirement pay (including structural pension for farmers in 2011), pension (resulting from an inability to work, family and social pensions) including rehabilitation benefit, unemployment benefit, pre-retirement benefits, social assistance benefits for people, who do not have any incomes or have insufficient incomes.*

*Population, which earns its living from incomes from property, includes persons, who live from the following incomes: leased agricultural lands, capital investments (on trade of shares, bonds, capital gains etc.), interest rate on savings, share in profits of a company (dividends).*

*Population, which earns its living from the other sources of income not elsewhere specified includes persons who receive: i.a. family allowances (including family benefit and supplements to the family benefit, nursing benefit), alimonies and scholarships.*

8. Data regarding **vital statistics** according to territorial division were compiled as follows:

- marriages – according to the husband's place of permanent residence before the marriage and when the husband lived abroad – by the wife's place of residence in Poland before the marriage;
- divorces – according to the plaintiff's place of residence;
- births – according to the mother's place of permanent residence;
- deaths – according to the place of permanent residence of the deceased.

**Natural increase of the population** accounts for the difference between the number of live births and deaths in a given period.

9. **Infant** is a child under the age of 1.

Data on births and deaths (including infant deaths) are presented according to criteria of the definition of infant births and deaths recommended by the World Health Organization.

10. **Life expectancy** is expressed by the average number of years that a person at the exact age  $x$  still has to live on, assuming a fixed mortality level from the period for which life expectancy tables were compiled.

**11. Dane o migracjach wewnętrznych** ludności opracowano na podstawie informacji o zameldowaniach na pobyt stały. Informacje te nie uwzględniają zmian adresu w obrębie tej samej gminy (miasta), z wyjątkiem gmin miejsko-wiejskich, dla których został zachowany podział na tereny miejskie i wiejskie.

Dane o **migracjach zagranicznych** ludności na pobyt stały opracowano na podstawie informacji ewidencyjnych gmin o zameldowaniu osób przyjeżdżających do Polski na pobyt stały (imigracja) oraz o wymeldowaniu osób wyjeżdżających z Polski za granicę na stałe (emigracja).

Napływ ludności obejmuje zameldowania na pobyt stały, odpływ – wymeldowania ze stałego miejsca zamieszkania.

**12. Współczynniki dotyczące ruchu naturalnego i migracji** ludności w podziale terytorialnym obliczono jako iloraz liczby faktów określonego rodzaju i liczby ludności według stanu w dniu 30 VI:

- do 2009 r. - zameldowanej na pobyt stały,
- od 2010 r. - faktycznie zamieszkałej.

## Rynek pracy. Wynagrodzenia. Świadczenia z ubezpieczeń społecznych

### Rynek pracy

**1. Dane o pracujących** dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód. Nie ujęto pracujących w jednostkach budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Do pracujących zalicza się:

- 1) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór lub stosunek służbowy);
- 2) pracodawców i pracujących na własny rachunek, a mianowicie:
  - a) właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców gospodarstw indywidualnych w rolnictwie (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin, tj. pracujących w gospodarstwach indywidualnych (o powierzchni użytków rolnych do 1 ha i powyżej 1 ha) oraz indywidualnych właścicieli zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych, z pewnymi wyłączeniami w latach 2002-2009, patrz ust. 4,
  - b) właścicieli i współwłaścicieli (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin; z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce), podmiotów prowadzących działalność gospodarczą poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie,
  - c) inne osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody;
- 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 4) agentów (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów);
- 5) członków spółdzielni produkcji rolniczej (rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni powstałych na ich bazie oraz spółdzielni kółek rolniczych);
- 6) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

**11. Data on internal migration of the population** were compiled on the basis of information regarding the registration for permanent residence. This information does not include changes of address within the same gmina (town), with the exception of urban-rural gminas for which the division into urban and rural areas has been kept.

Data on **international migration** of the population were compiled on the basis of gmina documentation regarding the registration of people arriving to Poland for permanent residence (immigration) as well as regarding the removal from registration of people leaving Poland for permanent residence abroad (emigration).

The inflow of the population includes registration of arrival for permanent residence, outflow – registration of departure from permanent residence.

**12. Rates concerning vital statistics and migration of the population** according to territorial division were calculated as the ratio of the number of defined events to the number of population as of 30 VI:

- to 2009 - registered for permanent residence,
- since 2010 - de facto population (population actually residing).

## Labour market. Wages and salaries. Social security benefits

### Labour market

**1. Data regarding employed persons** concern persons performing work providing earnings or income.

Data do not include persons employed in budgetary entities conducting activities within the scope of national defence and public safety.

Employed persons include:

- 1) employees hired on the basis of employment contracts (labour contact, call-up, appointment, election or service relation);
- 2) employers and own-account workers, i.e.:
  - a) owners, co-owners and leaseholders of private farms in agriculture (including contributing family workers), i.e., working on private farms (with area up to 1 ha and more than 1 ha of agricultural land) as well as individual owners of livestock who do not possess agricultural land, with certain exclusions in years 2002-2009, see item 4,
  - b) owners and co-owners (including contributing family workers; excluding partners in companies who do not work in them), entities conducting economic activity excluding private farms in agriculture,
  - c) other self-employed persons, e.g. self-employed professionals;
- 3) persons engaged in outwork;
- 4) agents (including contributing family workers and persons employed by agents);
- 5) members of agricultural production co-operatives, (agricultural producers' co-operatives and co-operatives established on their basis as well as agricultural farmers' co-operatives);
- 6) clergy fulfilling priestly obligations.

**2. Pełnozatrudnieni** są to osoby zatrudnione w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zakładzie pracy lub na danym stanowisku pracy, w tym również osoby, które zgodnie z obowiązującymi przepisami pracują w skróconym czasie pracy, np. z tytułu warunków szkodliwych dla zdrowia lub przedłużonym czasie pracy, np. dozorczy mienia.

**Niepełnozatrudnieni** są to osoby, które zgodnie z umową o pracę pracują stale w niepełnym wymiarze czasu pracy. Niepełnozatrudnieni w głównym miejscu pracy są to osoby, które oświadczyły, że dany zakład jest ich głównym miejscem pracy.

Dane dotyczące **pracujących według stanu w dniu 31 XII** podano bez przeliczenia niepełnozatrudnionych na pełnozatrudnionych, przy przyjęciu zasady jednorazowego ujmowania tych osób w **głównym miejscu pracy**.

**3. Dane dotyczące przeciętnego zatrudnienia** obejmują wyłącznie zatrudnionych na podstawie stosunku pracy. Informacje dotyczą pracowników pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych.

**4. Dane o pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie według stanu w dniu 31 XII** – będące składową pracujących w gospodarce narodowej – do 2001 r. wyznaczono na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 1996, w latach 2002-2009 na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002, od 2010 r. na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010.

Do pracujących w gospodarstwach indywidualnych zaliczono osoby pracujące w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą, przy czym:

1) w latach 2002-2009 nie zaliczono osób pracujących:

- a) w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha produkujących **wyłącznie** na własne potrzeby;

- b) w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych do 1,0 ha (łącznie z indywidualnymi właścicielami zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych) produkujących **wyłącznie** lub **głównie** na własne potrzeby;

2) od 2010 r. ujęto wszystkich pracujących w tych gospodarstwach niezależnie od powierzchni użytków rolnych oraz przeznaczenia produkcji rolniczej (razem z produkującymi **wyłącznie** lub **głównie** na własne potrzeby).

Dane o pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie od 2010 r. nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie.

**5. Dane o liczbie bezrobotnych zarejestrowanych** obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 IV 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 VI 2004 r. (Dz. U. Nr 99, poz. 1001, z późniejszymi zmianami), określone są jako bezrobotne.

Pod pojęciem **bezrobotnego** należy rozumieć osobę niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub służbie albo innej pracy zarobkowej (bądź jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu

**2. Full-time paid employees** are persons employed on a full-time basis, as defined by a given day company or for a given position, as well as persons who, in accordance with regulations, work a shortened work-time period, e.g. due to hazardous conditions, or a longer work-time period, e.g., property caretaker.

**Part-time paid employees** are persons who, in accordance with labour contracts, regularly work on a part-time basis. The main workplace of part-time employees is established by a declaration defining which workplace is the main workplace.

Data concerning **employment as of 31 XII** are presented without converting part-time paid employees into full-time paid employees, each person being listed once according to the **main job**.

**3. Data concerning average paid employment** include exclusively employees hired on the basis of an employment contract. Information concerns full- and part-time paid employees in terms of full-time paid employees.

**4. Data on persons employed on private farms in agriculture** as of 31 XII – being the component of persons employed in the national economy – till 2001 were estimated with the use of Agricultural Census 1996, and in years 2002-2009 on the basis of the results of the National Population and Housing Census 2002 and Agricultural Census 2002, since 2010 on the basis of the results of the Agricultural Census 2010.

Persons employed on private farms include persons conducting agricultural activity:

1) in years 2002-2009 excluding persons working:

- a) on private farms with area over 1 ha of agricultural land producing **exclusively** for own needs,

- b) on private farms with area up to 1 ha of agricultural land (including individual owners of livestock who do not possess agricultural land) producing **exclusively** or **mainly** for own needs;

2) since 2010 including persons working on private farms independently of the area of the farm and designation of agricultural production (including those producing **exclusively** or **mainly** for own needs).

Data on persons employed on private farms in agriculture since 2010 are not fully comparable with those for previous years.

**5. Data regarding registered unemployed persons** include persons who, in accordance with the Law dated 20 IV 2004 on Promoting Employment and Labour Market Institutions, in force since 1 VI 2004 (Journal of Laws No. 99, item 1001, with later amendments) are classified as unemployed.

An **unemployed person** is understood as a person not employed and not performing any other kind of paid work who is capable of work and ready to take full-time employment obligatory for a given job or service or any other work providing earnings (or in case he/she is a disabled person – capable and ready to take work comprising no less than a half of working time), not

pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem uczącej się w szkole dla dorosłych (lub przystępującej do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub w szkole wyższej, gdzie studiuje w formie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, jeżeli m.in.:

- 1) ukończyła 18 lat;
- 2) kobieta nie ukończyła 60 lat, a mężczyzna – 65 lat;
- 3) nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej, renty rodzinnej w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę albo po ustaniu zatrudnienia innej pracy zarobkowej, zaprzestaniu prowadzenia pozarolniczej działalności, nie pobiera: nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego;
- 4) nie jest właścicielem lub posiadaczem (samoistnym lub zależnym) nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych powyżej 2 ha przeliczeniowych;
- 5) nie podlega ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe;
- 6) nie posiada wpisu do ewidencji działalności gospodarczej albo nie podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, z wyjątkiem ubezpieczenia społecznego rolników;
- 7) nie jest tymczasowo aresztowana lub nie odbywa kary pozbawienia wolności;
- 8) nie uzyskuje miesięcznie przychodu w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę, z wyłączeniem przychodów uzyskanych z tytułu odsetek lub innych przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych;
- 9) nie pobiera, na podstawie przepisów o pomocy społecznej, zasiłku stałego;
- 10) nie pobiera, na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania;
- 11) nie pobiera po ustaniu zatrudnienia świadczenia szkoleniowego.

**6. Stopę bezrobocia rejestrowanego** obliczono jako stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Stopę bezrobocia podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (będących składową cywilnej ludności aktywnej zawodowo) wyszacowanych za 2000 r. – na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 1996, w latach 2005-2009 – wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002, od 2010 r. – wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r.

attending a school with the exception of attending to schools for adults (or taking extra curriculum exam within the scope of this school programme exam) or tertiary schools in the evening, weekend and extra curriculum education system, looking for employment or other kind of paid work and registered in a local labour office, appropriate for his/her permanent stay, if he/she fulfilled, i.a. the following conditions:

- 1) is aged 18 or more;
- 2) is aged less than 60 (women), less than 65 (men);
- 3) did not acquire the right to retirement pay or pension resulting from an inability to work, pension due to training, social-welfare pension exceeding half of minimal remuneration for work or after termination of employment or other work providing earnings, or after termination of non-agricultural economic activity does not receive: a teacher's compensation benefit, a pre-retirement benefit, or pre-retirement allowance, a rehabilitation benefit, a sick or maternity benefit, or benefit in the amount of maternity benefit;
- 4) is not the owner or holder (sole or dependent) of agricultural real estate with an area of agricultural land exceeding 2 convertible ha;
- 5) is not subject to retirement and pension insurance from full-time work due to being a spouse or a member of an agricultural household with an area of agricultural land exceeding 2 convertible ha;
- 6) is not in possession of an entry to economic activity records or is not subject, on the basis of separate regulations, to compulsory social security or a retirement provision, excluding social insurance of farmers;
- 7) is not temporarily under arrest or not serving a prison sentence;
- 8) does not receive monthly income of the amount exceeding half of minimal remuneration for work, excluding income generated from interests or other income from cash gathered on bank accounts;
- 9) does not receive, on the basis of the regulations concerning social welfare, a permanent social benefit;
- 10) does not receive on the basis of regulations concerning family allowances, nursing allowance or allowance supplementary to family benefit due to single parenthood and losing rights to the unemployment benefit due to the expiry of the legal duration of benefit receiving;
- 11) does not receive training allowance after the termination of employment.

**6. The registered unemployment rate** is calculated as the relation of the number of registered unemployed persons to the economically active civilian population, i.e., excluding persons in active military service as well as employees of budgetary entities conducting activity within the scope of national defence and public safety.

Unemployment rate is presented including employed in private farms in agriculture (being a component of economically active civil population) estimated for 2000 – on the basis of the results of the Agricultural Census 1996, in years 2005-2009 results of the National Population and Housing Census 2002 and the Agricultural Census 2002, since 2010 – results of the Agricultural Census 2010.

Dane od 2010 r. nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie.

**7. Informacje o zatrudnionych w warunkach zagrożenia** czynnikami szkodliwymi dla zdrowia opracowano na podstawie sprawozdawczości; dane:

- 1) obejmują zatrudnionych w podmiotach zaliczanych do sekcji: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (bez gospodarstw indywidualnych w rolnictwie, łowiectwa i pozyskiwania zwierząt łownych, włączając działalność usługową oraz rybołówstwa w wodach morskich); górnictwo i wydobywanie; przetwórstwo przemysłowe; wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; budownictwo (bez realizacji projektów budowlanych związanych ze wznoszeniem budynków); handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; transport i gospodarka magazynowa; informacja i komunikacja (bez działalności związanej z produkcją filmów, nagrań video, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych oraz pozostałej działalności usługowej w zakresie informacji); działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych oraz działalności weterynaryjnej); działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (w zakresie wynajmu i dzierżawy, działalności organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostałej działalności usługowej w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane oraz pozostałego sprzątania); edukacja (w zakresie szkół wyższych), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (w zakresie opieki zdrowotnej); pozostała działalność usługowa (w zakresie naprawy i konserwacji komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego);
- 2) dotyczą osób narażonych na działanie czynników związanych: ze środowiskiem pracy (substancje chemiczne, przemysłowe pyły zwiłkniające, hałas, wibracje, gorąca lub zimny mikroklimat itp.), z uciążliwością pracy (wymuszona pozycja ciała, nadmierne obciążenie fizyczne itp.) oraz z czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi.

## Wynagrodzenia

**8. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie (nominalne)** przypadające na 1 zatrudnionego obliczono przyjmując:

- wynagrodzenia osobowe, bez wynagrodzeń osób wykonujących pracę nakładczą oraz uczniów, a także osób zatrudnionych za granicą,
- wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach,
- dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej,
- honoraria wypłacone niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, np. dziennikarzom, realizatorom filmów, programów radiowych i telewizyjnych.

*Data since 2010 are not fully comparable with those for previous years.*

**7. Information regarding persons working in hazardous conditions** i.e., with substances hazardous to health is compiled on the basis of reports. Data concern persons:

- 1) employed by entities included in the sections: agriculture, forestry and fishing (excluding private farms in agriculture, hunting, trapping and related service activities as well as marine fishing); mining and quarrying, manufacturing, electricity, gas, steam and air conditioning supply; water supply; sewerage, waste management and remediation activities; construction (excluding development of building projects); wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles; transportation and storage; information and communication (excluding motion picture, video and television programme production, sound recording and music publishing activities as well as other information service activities); professional, scientific and technical activities (in the scope scientific research and development as well as veterinary activities); administrative and support service activities (in the scope rental and leasing activities, travel agency, tour operator as well as other reservation service and related activities and other cleaning activities); education (only tertiary education); human health and social work activities (in the scope human health activities); other service activities (in the scope repair of computers and personal and household goods);
- 2) exposed to factors connected with the work environment (chemical substances, fibrosis-inducing industrial dusts, noise, vibrations, hot or cold micro-climates, etc.), strenuous work conditions (forced body positioning, excessive physical exertion, etc.) as well as mechanical factors connected with particularly dangerous machinery.

## Wages and salaries

**8. Average monthly (nominal) wages and salaries** per paid employee were calculated assuming:

- personal wages and salaries, excluding wages and salaries of persons engaged in outwork as well as apprentices and persons employed abroad,
- payments from profit and balance surplus in co-operatives,
- annual extra wages and salaries for employees of budgetary sphere entities,
- fees paid to selected groups of employees for performing work in accordance with a labour contract, e.g., to journalists, film producers, radio and television program producers.

9. Dane o przeciętnych miesięcznych wynagrodzeniach brutto przypadających na 1 zatrudnionego obejmują zaliczki na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych oraz składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) płacone przez ubezpieczonego pracownika, wprowadzone z dniem 1 I 1999 r. zgodnie z ustawą z dnia 13 X 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887, z późniejszymi zmianami).

### Świadczenia z ubezpieczeń społecznych

10. Informacje o **świadczeniach emerytalnych i rentowych** (poza rolnikami indywidualnymi) dotyczą świadczeń wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych – ze środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i budżetu państwa (w ramach dotacji celowej oraz od 2007 r. z odrębnego rozdziału wydatków budżetu państwa).

Informacje o **świadczeniach emerytalnych i rentowych rolników indywidualnych** dotyczą świadczeń wypłacanych przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ze środków Funduszu Emerytalno-Rentowego i budżetu państwa (w ramach dotacji celowej oraz od 2007 r. z odrębnego rozdziału wydatków budżetu państwa), a także ze środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w przypadku gdy rolnicy posiadają uprawnienia do łącznego pobierania świadczeń z tych środków.

11. **Świadczenia emerytalne i rentowe** obejmują kwotę świadczeń należnych (bieżących i wyrównawczych) uwzględniającą od 2007 r. zmniejszenia m.in. z tytułu osiągania przychodów z pracy. Świadczenia nie obejmują zasiłków rodzinnych i pielęgnacyjnych wypłacanych emerytom i rencistom na członków ich rodzin.

### Infrastruktura komunalna. Mieszkania

#### Infrastruktura komunalna

1. Dane o **urządzeniach komunalnych** dotyczą urządzeń czynnych i prezentowane są według lokalizacji obiektów.

2. Informacje o sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej obejmują sieć obsługującą gospodarstwa domowe i innych użytkowników.

Informacje o **długości sieci wodociągowej i gazowej** dotyczą przewodów ulicznych, bez przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów. Informacje o sieci gazowej uwzględniają dane o sieci przesyłowej (magistralnej) oraz sieci rozdzielczej.

Dane o **długości sieci kanalizacyjnej**, oprócz przewodów ulicznych, uwzględniają kolektory, tj. przewody odbierające ścieki z sieci ulicznej; nie uwzględniają natomiast kanałów przeznaczonych wyłącznie do odprowadzania wód opadowych.

Przez **przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne** prowadzące do budynków mieszkalnych (łącznie z budynkami zbiorowego zamieszkania, jak np.:

9. Data regarding average monthly gross wages and salaries per 1 employed person include the deduction from pay for income taxes from natural persons and contributions to compulsory social security (retirement, pension and illness) paid by insured employee, introduced on 1 I 1999, in accordance with the Law on the Social Security System, dated 13 X 1998 (Journal of Laws No. 137, item 887, with later amendments).

### Social security benefits

10. Information on **retirement pay and pension benefits** (excluding those for farmers) concerns benefits paid by the Social Insurance Institution from the source of the Social Insurance Fund and the state budget (within the scope of appropriated allocation and from 2007 from a separate division of the state budget expenditure).

Information regarding **retirement pay and pension benefits for farmers** concerns benefits which are paid by the Agricultural Social Insurance Fund from the source of the Pension Fund and by the state budget – (within the scope of appropriated allocation and from 2007 from a separate division of the state budget expenditure) as well as from the source of the Social Insurance Fund, in case of farmers who are authorized to receive benefits from those sources simultaneously.

11. **Retirement pay and pension benefits** include the amount of benefits due (current and compensatory), taking into account since 2007 the deductions, among others, in respect of achieving revenue from work. Benefits do not include family and nursing benefits paid to persons receiving retirement pay and pension for their families.

### Municipal infrastructure. Dwellings

#### Municipal infrastructure

1. Data regarding **municipal installations** concern operative installations; data is presented by location of constructions.

2. Information regarding the length of water-line system, sewerage system and gas-line system includes systems servicing households and other users.

Information regarding the **length of water-line and gas-line network** concerns street conduits excluding connections leading to residential buildings and other constructions. Information connected with those networks includes data on the transmission (main) and the distribution network.

Data regarding the **length of sewerage network**, apart from street conduits, include collectors, i.e., conduits receiving sewerage from the street network; while they do not include sewers designed exclusively for draining run-off.

**Water-line and sewerage connections** leading to residential buildings (including collective accommoda-

hotele pracownicze, domy studenckie i internaty, domy pomocy społecznej) oraz **przylacza gazowe** prowadzące do budynków (łącznie z budynkami niemieszkalnymi) rozumie się odgałęzienia łączące poszczególne budynki z siecią rozdzielczą lub w przypadku kanalizacji – z siecią ogólnospawną.

3. Dane o **zużyciu gazu** odnoszą się do wszystkich gospodarstw domowych.

4. Dane o **liczbie odbiorców i zużyciu energii elektrycznej** dotyczą gospodarstw domowych i do 2004 r. nie obejmują gospodarstw domowych, których głównym źródłem utrzymania jest dochód z użytkowanego gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie.

Dane o **zużyciu energii elektrycznej i gazu z sieci** w gospodarstwach domowych ustalono w oparciu o zaliczkowy system opłat.

## Mieszkania

1. Informacje o **zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania** dotyczą mieszkań, a także izb i powierzchni użytkowej w tych mieszkaniach, znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Nie obejmują one lokali zbiorowego zamieszkania (hotele pracownicze, domów studenckich, internatów, domów pomocy społecznej i in.) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkałych (pomieszczenia inwentarskie, barakowozy, statki, wagony i in.).

**Mieszkanie** jest to lokal składający się z kilku lub jednej izby, łącznie z pomieszczeniami pomocniczymi, wybudowany lub przebudowany dla celów mieszkalnych, konstrukcyjnie wydzielony (trwałymi ścianami) w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni bądź bezpośrednio z ulicy, podwórza lub ogrodu.

**Izba** jest to pomieszczenie w mieszkaniu oddzielone od innych pomieszczeń stałymi ścianami, o powierzchni co najmniej 4 m<sup>2</sup>, z bezpośrednim oświetleniem dziennym, tj. oknem lub oszklonymi drzwiami w ścianie zewnętrznej budynku. Za izbę uważa się zarówno pokój, jak i kuchnię – jeżeli odpowiada warunkom określonym w definicji.

Dane o liczbie izb w mieszkaniu uwzględniają także izby użytkowane stale i wyłącznie do prowadzenia działalności gospodarczej, jeżeli izby te znajdowały się w obrębie mieszkania konstrukcyjnego i nie miały dodatkowego, oddzielnego wejścia z ulicy, podwórza lub z ogólnie dostępnej części budynku.

**Powierzchnia użytkowa** mieszkania jest to łączna powierzchnia pokoi, kuchni, przedpokoi, łazienek i wszystkich innych pomieszczeń wchodzących w skład mieszkania.

2. Dane o **zasobach mieszkaniowych** opracowano na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań według stanu w dniu 20 V 2002 r. i 31 III 2011 r.

3. Informacje o **mieszkaniach oddanych do użytkowania** dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części stanowiącej rozbudowę) oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych.

tion facilities, e.g.: employee boarding houses, student dormitories and boarding schools, social welfare homes) as well as **gas-line connections** leading to buildings (including non-residential buildings) are understood as branches linking individual buildings with the distribution system or, in the case of the sewerage system, with the main drainage system.

3. Data regarding the **consumption of gas**, concern all the households.

4. Data regarding the **number of consumers and the consumption of electricity** concern households, however these data do not include households, in which the main source of maintenance is income from a private farm in agriculture.

Data regarding the **consumption of electricity and gas from the gas-line network** in households have been estimated on the basis of the prepayment system of charges.

## Dwellings

1. Information regarding **dwelling stocks and completed dwellings** concerns dwellings, as well as rooms and the usable floor space in these dwellings, located in residential and non-residential buildings. Data do not include collective accommodation facilities (employee hostels, student dormitories and boarding schools, social welfare homes and others) and spaces not designed for residential purposes, but which for various reasons are inhabited (animal accommodations, caravans, ships, wagons and others).

A **dwelling** is a premise comprising one or several rooms including auxiliary spaces, built or remodeled for residential purposes for a single family, structurally separated (by permanent walls) within a building, into which a separate access leads from a staircase, passage, common hall or directly from the street, courtyard or garden.

A **room** is a space in a dwelling separated from other spaces by permanent walls, with an area of at least 4 m<sup>2</sup>, with direct day lighting, i.e., with a window or door containing a glass element in an external wall of the building. A kitchen area is treated as a room if it meets the conditions described in the definition.

Data concerning the number of rooms in a dwelling also include rooms used regularly and exclusively to conduct economic activity, if these rooms were located within a separately constructed dwelling and did not have an additional, separate access from the street, courtyard and from a common space in the building.

The **usable floor space** of a dwelling is the total usable floor space of the rooms, kitchen, foyers, bathrooms, and all other spaces comprising the dwelling.

2. Data regarding **dwelling stocks** have been compiled on the basis of the National Population and Housing Census as of 20 V 2002 and 31 III 2011.

3. Information regarding **completed dwellings** concerns dwellings in newly built and expanded buildings (the enlarged portion) as well as dwellings obtained as a result of adapting non-residential spaces.



Informacje o efektach **budownictwa indywidualnego** dotyczą mieszkań oddanych do użytkowania przez osoby fizyczne (prowadzące i nieprowadzące działalność gospodarczą), kościoły i związki wyznaniowe, z przeznaczeniem na użytek własny inwestora lub na sprzedaż i wynajem.

**Kubatura budynku** (obiektu) – objętość mierzona w m<sup>3</sup> – liczona jest jako iloczyn powierzchni zabudowy i wysokości budynku od podłogi piwnic do podłogi strychu.

## Edukacja i wychowanie

1. System edukacji w Polsce funkcjonuje zgodnie z ustawą z dnia 7 IX 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późniejszymi zmianami) oraz ustawą z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami).

2. Z dniem 1 IX 1999 r. rozpoczęto wprowadzanie reformy ustroju szkolnego, której zasady reguluje ustawa z dnia 8 I 1999 r. – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego (Dz. U. Nr 12, poz. 96, z późniejszymi zmianami).

W wyniku wdrażania nowego systemu edukacji:

- w roku szkolnym 1999/2000 w miejsce 8-letnich szkół podstawowych powstały 6-letnie szkoły podstawowe i 3-letnie gimnazja, w których nauka jest obowiązkowa,
- w roku szkolnym 2002/03 zaczął funkcjonować system szkół ponadgimnazjalnych (I klasa), obejmujący: 2-3 letnie zasadnicze szkoły zawodowe, 3-letnie licea ogólnokształcące, 3-letnie licea profilowane i 4-letnie technika oraz w roku szkolnym 2004/05 – dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych – 2-letnie uzupełniające licea ogólnokształcące i 3-letnie technika uzupełniające; ponadto do szkół ponadgimnazjalnych zalicza się od roku szkolnego 2003/04 szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz od roku szkolnego 2004/05 3-letnie szkoły specjalne przysposabiające do pracy.

3. Prezentowane w dziale dane dotyczą: wychowania przedszkolnego, szkół dla dzieci i młodzieży (podstawowych, gimnazjów, ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych), policealnych oraz szkół dla dorosłych (podstawowych, gimnazjalnych, ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych). Od roku 2010/11 przestał funkcjonować system szkół ponadpodstawowych.

4. Dane obejmują szkoły i placówki prowadzone przez jednostki administracji centralnej (rządowej), jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty i województwa) oraz inne osoby prawne i fizyczne.

Information regarding the results of **private construction** concerns dwellings completed by natural persons (conducting or not conducting economic activity), churches and religious associations, designated for own use of the investor or for sale and rent.

**Cubic volume of a building** (object) expressed in m<sup>3</sup> is calculated as the ratio of the area of building and the height measured from the floor of the basement to the floor of the attic.

## Education

1. The educational system in Poland functions according to the Education System Act dated 7 IX 1991 (uniform text Journal of Laws 2004 No. 256, item 2572, with later amendments) and the Higher Education Act dated 27 VII 2005 (Journal of Laws No. 164, item 1365, with later amendments).

2. On 1 IX 1999 the introduction of school system's reform was initiated, the rules of which were regulated by the Law of 8 I 1999 – Regulations introducing the reform of school system (Journal of Laws No. 12, item 96, with later amendments).

As a result of introduction of new educational system:

- in 1999/2000 school year instead of 8-year primary schools, 6-year primary schools and 3-year lower secondary schools were established, education in which is compulsory,
- in 2002/03 school year a system of upper secondary schools (1st grade), including: 2- 3-year basic vocational schools, 3-year general secondary schools, 3-year specialized secondary schools, and 4-year technical secondary schools started to function and in 2004/05 school year – for graduates of basic vocational schools 2-year supplementary general secondary schools and 3-year supplementary technical secondary schools; moreover, upper secondary schools since 2003/04 school year cover art schools leading to professional certification and since 2004/05 school year – 3-year special job-training schools.

3. Data presented in the chapter are related to: pre-primary education, schools for children and youth i.e. primary, lower secondary, upper secondary (post-primary) schools and upper secondary schools, as well as post-secondary schools and schools for adults i.e. primary, lower secondary, upper secondary (post-primary) schools and upper secondary schools. From 2010/11 school year the system of upper secondary (post primary) schools has ceased to function.

4. Data include schools and establishments managed by central (government) entities and local self-government entities (gminas, powiats and voivodships), as well as by other legal and natural persons.

5. Szkoły i placówki mogą być publiczne, niepubliczne o uprawnieniach szkoły publicznej i niepubliczne. Szkoła niepubliczna może uzyskać uprawnienia szkoły publicznej, jeżeli realizuje minimum programowe oraz stosuje zasady klasyfikowania i promowania uczniów ustalone przez Ministra Edukacji Narodowej, umożliwiające uzyskanie świadectw lub dyplomów państwowych. Jednostki administracji centralnej (rządowej) i jednostki samorządu terytorialnego mogą prowadzić tylko szkoły publiczne. Szkoły podstawowe i gimnazja mogą być tylko publiczne lub niepubliczne o uprawnieniach szkoły publicznej.

**6. Szkoły dla dzieci i młodzieży** obejmują:

- 1) szkoły podstawowe, spośród których wyróżnia się:
  - a) szkoły sportowe i mistrzostwa sportowego (bez szkół specjalnych),
  - b) szkoły filialne (bez szkół specjalnych),
  - c) „małe szkoły” (bez szkół specjalnych), organizowane od roku szkolnego 2001/02, prowadzące klasy I–III dla uczniów, którzy mają utrudniony dostęp do szkół (głównie ze względu na znaczną odległość od miejsca zamieszkania),
  - d) szkoły artystyczne (bez szkół specjalnych), realizujące jednocześnie program szkoły podstawowej,
  - e) szkoły specjalne.
 Dzieci w wieku 6 lat są obowiązane odbyć roczne przygotowanie przedszkolne w przedszkolach albo oddziałach przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych.
- 2) gimnazja, spośród których wyróżnia się:
  - a) gimnazja sportowe i mistrzostwa sportowego (bez szkół specjalnych),
  - b) gimnazja przysposabiające do pracy na podbudowie programowej VI klasy szkoły podstawowej (od roku szkolnego 2003/04 gimnazja z oddziałami przysposabiającymi do pracy),
  - c) gimnazja specjalne.
- 3) zasadnicze szkoły zawodowe,
- 4) licea ogólnokształcące,
- 5) uzupełniające licea ogólnokształcące – od roku szkolnego 2004/05,
- 6) licea profilowane,
- 7) technika,
- 8) technika uzupełniające – od roku szkolnego 2004/05
- 9) szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe,
- 10) specjalne szkoły przysposabiające do pracy.

**7. Szkoły policealne** – kształcące w formie dziennej, wieczorowej, zaocznej lub stacjonarnej – obejmują:

- 1) policealne szkoły zawodowe (1-, 2- lub 3-letnie), łącznie ze szkołami specjalnymi,
- 2) nauczycielskie kolegia języków obcych oraz kolegia nauczycielskie (w których absolwentom nie nadaje się tytułu licencjata), prowadzone przez wydziały edukacji wojewódzkich urzędów marszałkowskich,
- 3) kolegia pracowników służb społecznych (3-letnie) w roku szkolnym 2005/06.

5. Schools and establishments may be public, non-public with the competence of a public school, and non-public. A non-public school can obtain the competence of a public school, if it implements the programme minimum as well as applies the principles of classifying and promoting pupils and students as established by the Minister of National Education, allowing students to obtain state certificates or diplomas. Central (government) entities and local self-government entities can only administer public schools. Primary schools and lower secondary schools can be administered either as public schools, or non-public schools with the competence of a public school.

**6. Schools for children and youth** include:

- 1) primary schools of which:
  - a) sports schools and athletic schools (excluding special schools),
  - b) branch schools (excluding special schools),
  - c) “small schools” (excluding special schools) organized since 2001/02 school year, comprising grades 1–3 for children who have limited access to schools (primarily due to distance from place of residence),
  - d) art schools (excluding special schools) simultaneously conducting a primary school programme,
  - e) special schools.

At the age of 6 children are obligated to undergo one year pre-primary education which is carried out either in nursery schools or in pre-primary sections of primary schools.

2) lower secondary schools, of which:

- a) sports schools and athletic schools (excluding special schools),
  - b) job-training schools on the basis of 6th grade of primary school (from 2003/04 school year schools with job training sections),
  - c) special schools.
- 3) basic vocational schools,
  - 4) general secondary schools,
  - 5) supplementary general secondary schools – since 2004/05 school year,
  - 6) specialized secondary schools,
  - 7) technical secondary schools,
  - 8) supplementary technical secondary schools – since 2004/05 school year,
  - 9) art schools leading to professional certification,
  - 10) special job-training schools.

**7. Post-secondary schools** – educating in day, evening, weekend or full-time form which include:

- 1) post-secondary vocational schools (1-, 2- or 3-year), including special schools;
- 2) foreign language teacher training colleges as well as teacher training colleges (in which graduates do not receive a title of licentiate) conducted by education departments of voivodship marshals' offices,
- 3) colleges of social work (3-year) in 2005/06 school year.

Z dniem 1 września 2005 r. organy prowadzące dotychczasowe szkoły policealne i szkoły pomaturalne przekształciły w szkoły policealne (ustawa o systemie oświaty).

**8. Szkoły dla dorosłych** – kształcące w formie dziennej, wieczorowej, zaocznej oraz stacjonarnej – obejmują:

- 1) szkoły podstawowe dla dorosłych,
- 2) gimnazja dla dorosłych,
- 3) zasadnicze szkoły zawodowe dla dorosłych,
- 4) licea ogólnokształcące dla dorosłych,
- 5) uzupełniające licea ogólnokształcące dla dorosłych od roku szkolnego 2004/05,
- 6) licea profilowane dla dorosłych,
- 7) technika dla dorosłych,
- 8) technika uzupełniająca dla dorosłych od roku szkolnego 2004/05.

**9. Szkoły specjalne** organizowane są dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dla młodzieży niepełnosprawnej. Kształcenie może być realizowane w systemie szkolnym lub w formie indywidualnej. Kształcenie specjalne odbywa się w funkcjonujących samodzielnie szkołach specjalnych, w szkołach ogólnodostępnych (w których tworzone są oddziały specjalne lub klasy integracyjne, ogólnodostępne, terapeutyczne i wyrównawcze) oraz w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych lub w zakładach opieki zdrowotnej.

**10.** Pomieszczenia szkolne nie obejmują pomieszczeń w szkołach specjalnych.

**11.** Uczniów i absolwentów w szkołach ponadpodstawowych dla młodzieży podaje się od roku szkolnego 2002/03 do 2009/10 łącznie z uczniami i absolwentami oddziałów tych szkół będących w strukturze szkół ponadgimnazjalnych.

**12.** Dane dotyczące **wychowania przedszkolnego** oraz szkół podano według stanu na początku roku szkolnego; dane o absolwentach – na koniec poprzedniego roku szkolnego.

Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczono:

- przedszkola,
- oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych,
- od roku szkolnego 2008/09 zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 I 2008 r. (Dz. U. Nr 7, poz. 38).

W zespołach wychowania przedszkolnego zajęcia są prowadzone w niektóre dni tygodnia.

W punktach przedszkolnych zajęcia są prowadzone przez cały rok szkolny, z wyjątkiem przerw ustalonych przez organ prowadzący.

**13. Absolwenci eksterni** występują wyłącznie w szkołach ponadpodstawowych (zasadniczych i średnich zawodowych) dla młodzieży, policealnych oraz w szkołach dla dorosłych (podstawowych, gimnazjach i ponadpodstawowych) od roku szkolnego 2004/05 w szkołach ponadgimnazjalnych (zasadniczych zawodowych, technikach uzupełniających) dla młodzieży.

**14.** Prezentowane informacje, z wyjątkiem danych o szkołach wyższych, od roku szkolnego 2007/08 (a w przypadku absolwentów – od roku szkolnego 2006/07) opracowano na podstawie Systemu Informacji Oświatowej administrowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

**8. Schools for adults** educating in day, evening, weekend as well as full-time form which include:

- 1) primary schools for adults,
- 2) lower secondary schools for adults,
- 3) basic vocational schools for adults,
- 4) general secondary schools for adults,
- 5) supplementary general secondary schools for adults since 2004/05 school year,
- 6) specialized secondary schools for adults,
- 7) technical secondary schools for adults,
- 8) supplementary technical secondary schools for adults since 2004/05 school year.

**9. Special schools** are organized for handicapped children and youth with special educational needs. Education may be conducted within the school system or individually. Special education occurs in special schools operating independently, in mainstream schools (in which special departments or integration, mainstream, therapeutic and compensatory classes are established) as well as in special education centres or health care institutions.

**10.** Classrooms do not include classrooms in special schools.

**11.** Students and graduates of upper secondary (post-primary) schools for youth were presented from 2002/03 school year to 2009/10 school year including students and graduates of divisions of these schools in the structure of upper secondary schools.

**12.** Data regarding **pre-primary education** as well as schools concern the beginning of the school year; data concerning graduates – the end of the previous school year.

*Pre-primary education includes:*

- nursery schools,
- pre-primary sections of primary schools,
- since 2008/2009 school year pre-primary education groups and pre-primary points in accordance with the decree of the Minister of National Education dated 10 I 2008 (Journal of Laws No. 7, item 38).

*Pre-primary education groups operate only in some days of the week.*

*Pre-primary points operate the whole school-year, excluding periods specified by the governing authority.*

**13. Extramural graduates** occur only in upper-secondary (post-primary) schools (basic vocational and secondary vocational) for youth, post-secondary schools as well as schools for adults (primary, lower secondary and upper secondary – post-primary), since 2004/05 school year in upper secondary schools (basic vocational, supplementary technical secondary) for youth.

**14.** The presented information, excluding data on tertiary education, since 2007/08 school year (and in the case of graduates – since 2006/07 school year) has been elaborated on the basis of the System of Educational Information administered by the Ministry of National Education.

## Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

1. Prezentowane w dziale dane obejmują informacje z obszaru ochrony zdrowia w publicznych i niepublicznych jednostkach opieki zdrowotnej, z wyłączeniem jednostek resortu obrony narodowej, resortu spraw wewnętrznych (do 17 XI 2011 r. resort spraw wewnętrznych i administracji), a także ochrony zdrowia w zakładach karnych.

2. Do 2008 r. informacje o **łóżkach w szpitalach ogólnych** nie obejmowały miejsc (łóżek i inkubatorów) dla noworodków oraz miejsc dziennego pobytu. Od 2009 r. dane o łóżkach w szpitalach ogólnych wykazano łącznie z łózkami i inkubatorami dla noworodków, bez miejsc dziennego pobytu.

Dane o szpitalach ogólnych wykazano łącznie z filiami szpitali.

3. Dane o **zakładach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej** obejmują przychodnie, ośrodki zdrowia i od 2001 r. poradnie (samodzielne). Porady z zakresu ambulatoryjnej opieki zdrowotnej obejmują również porady udzielone w ramach praktyk lekarzy i lekarzy dentyistów realizujących świadczenia zdrowotne finansowane ze środków publicznych (umowy z NFZ) oraz porady lekarskie udzielone w izbach przyjęć szpitali ogólnych. Od 2009 r. porady ambulatoryjne nie uwzględniają działalności orzeczniczej lekarzy medycyny pracy.

4. Działalność **apteki i punktów aptecznych** unormowana jest ustawą z dnia 6 IX 2001 r. Prawo farmaceutyczne (tekst jednolity Dz. U. 2008 Nr 45, poz. 271, z późniejszymi zmianami).

Dane o **aptekach** dotyczą aptek ogólnodostępnych i nie obejmują aptek szpitalnych w stacjonarnych zakładach opieki zdrowotnej, działających na potrzeby tych zakładów.

**Punkty apteczne** są to ogólnodostępne punkty sprzedaży leków gotowych, których asortyment jest ściśle określony. Punkt apteczny może być prowadzony przez farmaceutę z rocznym stażem lub technikę farmaceutycznego z trzyletnim stażem pracy w aptekach ogólnodostępnych.

5. Zasady organizowania i funkcjonowania opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 określa ustawa z dnia 4 II 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. Nr 45, poz. 235).

**Żłobek, klub dziecięcy** – jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze i edukacyjne oraz wpisana do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta.

**Inna jednostka** – prowadząca działalność gospodarczą, polegającą na sprawowaniu opieki nad dziećmi do lat 3 i nie wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych, prowadzonego przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta.

6. Dane o **domach i zakładach pomocy społecznej** dotyczą placówek, dla których organami prowadzącymi są: jednostki samorządu terytorialnego, stowarzyszenia, organizacje społeczne, kościoły i związki wyznaniowe, fundacje, osoby fizyczne i prawne.

7. **Placówki opiekuńczo-wychowawcze dla dzieci i młodzieży** prezentuje się zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 III 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. 2009 Nr 175, poz. 1362, z późniejszymi zmianami).

## Health care and social welfare

1. Data presented in the chapter within the scope of health care include information concerning public and non-public activities of the health care services excluding health care services of the Ministry of National Defence, the Ministry of Interior (till 17 XI 2011, the Ministry of the Interior and Administration) as well as health service in prisons.

2. Till 2008 data regarding **beds in general hospitals** did not include places (beds and incubators) for newborns as well as beds in day wards. From 2009 data on beds in general hospitals include beds and incubators for newborns, excluding beds in day wards. Data on general hospitals include branches.

3. Data concerning **facilities of the out-patient health care** include out-patient departments, health centres and since 2001 out-patient clinics (independent). Consultations in the field of out-patient health care include also consultations provided by medical and dental practices, realizing health activities financed from public funds (agreements with National Health Fund) as well as doctors consultations provided in admissions of general hospitals. From 2009 consultations provided do not include activities within occupational medicine.

4. The activity of **pharmacies and pharmaceutical outlets** is normalized by the Pharmaceutical Law, dated 6 IX 2001 (uniform text Journal of Laws from 2008 No. 45, item 271, with later amendments).

Data on **pharmacies** concern generally available pharmacies and do not include hospital's pharmacies in in-patient health care facilities, which operate for the needs of these facilities.

**Pharmaceutical outlets** are sales outlets for selling prepared medicines, the range of which is precisely defined. Pharmaceutical outlet can be managed by pharmacists with one years service or pharmaceutical technician with three years service in public pharmacies.

5. Rules concerning the organization and functioning of child's care (up to the age of 3) are defined in the Law dated 4 II 2011 on Child's Care up to the age of 3 years (Journal of Laws No. 45, item 235).

**Nursery, child's club** – organizational unit providing care for children aged not more than 3 years, realizing educational functions and recorded in the register conducted by the borough leader or mayor.

**Other unit** – conducting activities connected with providing care for children aged not more than 3 years and not recorded in the register of nurseries and children clubs conducted by the borough leader or mayor.

6. Data regarding **social welfare homes and facilities** concern facilities led by local self-government entities, associations, social organizations, the Church and religious associations, foundations, legal and natural persons.

7. **Care and education centres for children and youth** are presented in accordance with the Law on Social Assistance, dated 12 III 2004 (uniform text Journal of Laws No. 175, item 1362, with later amendments).

Wyróżnia się placówki:

- **interwencyjne** – zapewniają dzieciom znajdującym się w sytuacji kryzysowej doraźną, całodobową opiekę i wychowanie, kształcenie dostosowane do wieku i możliwości rozwojowych. Przygotowują diagnozę stanu psychofizycznego, sytuacji życiowej oraz opis wskazań do dalszej pracy z dzieckiem,
- **rodzinne** – zapewniają całodobową opiekę i wychowanie dla dzieci, którym nie znaleziono rodziny zastępczej lub przysposabiającej, umożliwiają wychowanie licznemu rodzeństwu, zapewniają kształcenie, wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych,
- **socjalizacyjne** – zapewniają całodobową opiekę i wychowanie zaspakajając niezbędne potrzeby dziecka. Zapewniają dzieciom kształcenie, wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych, podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny naturalnej, znalezienia rodziny przysposabiającej lub umieszczenia w rodzinnej opiece zastępczej,
- **wielofunkcyjne** – umożliwiają łączenie dziennych i całodobowych działań interwencyjnych, socjalizacyjnych, terapeutycznych skierowanych na dziecko i rodzinę,
- **wsparcia dziennego** – działające w najbliższym środowisku dziecka, wspierające funkcje opiekuńcze rodziny, z tego:
  - opiekuńcze – prowadzone w formie kół zainteresowań, świetlic, klubów, ognisk wychowawczych, które pomagają dzieciom w pokonywaniu trudności szkolnych i organizowaniu czasu wolnego,
  - specjalistyczne – realizujące program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w tym terapię pedagogiczną, psychologiczną, rehabilitację, resocjalizację.

## Kultura. Turystyka

1. Do **księgozbioru** bibliotek publicznych zaliczono książki i broszury oraz gazety i czasopisma. Za **czytelnika** uważa się osobę, która w ciągu roku sprawozdawczego została zarejestrowana w bibliotece i dokonała co najmniej jednego wypożyczenia.

2. W muzeach jako **muzealia** wykazano rzeczy ruchome i nieruchomości wpisane do inwentarza muzealiów.

3. Informacje o **kinach** dotyczą działalności kin ogólnie dostępnych, tj. powołanych do publicznego udostępniania filmów w formie projekcji na seansach filmowych, bez względu na rodzaj stosowanego nośnika filmu (taśma światłoczuła, taśma magnetyczna eksploatowana w technice wideo lub nośniki cyfrowe).

4. **Termin turystyka** – zgodnie z definicją Światowej Organizacji Turystyki – obejmuje czynności osób podróżujących w celach innych niż podjęcie pracy zarobkowej, tj. głównie w celach wypoczynkowych, służbowych, religijnych itp., i pozostających poza swoim codziennym środowiskiem nie dłużej niż 1 rok.

5. **Baza noclegowa turystyki** dotyczy turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, tj. nie obejmuje pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych.

6. W informacjach o **miejscach noclegowych turystyki** nie uwzględnia się miejsc w obiektach przejściowo nieczynnych z powodu przebudowy, remontu, itp.

The following centres are differentiated:

- **intervention centres** – provide children in an immediate crisis situation 24-hour care as well as education adapted to age and abilities. Intervention centres diagnose the psychophysical state of a given child, the child's living conditions as well as recommend the further course of working with the child,
- **family centres** – provide 24-hour care and education for children, for whom no foster family was found, enable to bring up brothers and sisters, provide education and equalize growth and school tardiness,
- **socialization centres** – provide 24-hour care and fulfill basic needs of children. Provide children with education, equalize growth and school tardiness, undertake actions in order to bring the child back to the natural family, help to find a foster family,
- **multifunctional centres** – enable daily and 24-hour intervention, socialization and therapeutic activities directed to the child and the family,
- **day support centres** – operating in the immediate vicinity of the child, supporting the family in its protective functions, including:
  - general care – in the form of extracurricular activities, after-school clubs, clubs, child care centres, assisting children in overcoming difficulties at school and organizing their spare time,
  - specialized – implementing psychocorrective or psychoprofilactic programme, including pedagogical therapy, psychological therapy, rehabilitation, resocialization.

## Culture. Tourism

1. Books and pamphlets as well as newspapers and magazines constitute the **collection** of public libraries.

A **borrower** is a person who in the course of a reporting year was registered at a library and checked out at least one item.

2. Movable subjects and real estate registered in exhibit inventory are presented as **exhibits** in museums.

3. Information regarding **cinemas** concerns the activity of public cinemas, i.e., established for the purpose of public film screenings, regardless of the film carrier used (light-sensitive and magnetic tape exploited in video-technique or digital media).

4. **Tourism**, in accordance with the definition of the World Tourism Organization, includes activities of persons travelling for purposes other than that connected with earning income, i.e., mainly for recreational, work-related, religious and other purposes, and remaining outside their normal environment not longer than 1 year.

5. **Tourist accommodation facilities** include collective tourist accommodation establishments (i.e., do not include rooms for rent and agrotourism lodgings).

6. Information regarding the **number of beds** for tourists does not include places in temporary inactive facilities due to expansion, renovation, etc.

## Leśnictwo

1. Informacje w zakresie leśnictwa dotyczą:

- 1) **lasów publicznych** stanowiących własność:
  - a) Skarbu Państwa – zarządzanych oraz użytkowanych czasowo lub wieczystie przez:
    - Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (w skrócie „Lasy Państwowe”), nadzorowane przez Ministra Środowiska,
    - jednostki ochrony przyrody (parki narodowe),
    - jednostki organizacyjne innych ministrów, wojewodów, gmin lub związków komunalnych i Agencję Nieruchomości Rolnych (do 15 VII 2003 r. – Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa),
  - b) gmin (w tym gmin mających również status miasta na prawach powiatu);
- 2) **lasów prywatnych** stanowiących własność:
  - a) osób fizycznych,
  - b) wspólnot gruntowych będących własnością wszystkich lub części mieszkańców wsi,
  - c) spółdzielni produkcji rolniczej,
  - d) innych osób prawnych.

2. **Powierzchnia gruntów leśnych** obejmuje powierzchnię lasów oraz gruntów związanych z gospodarką leśną.

Do **powierzchni lasów** zalicza się grunty o zwartej powierzchni co najmniej 0,1 ha:

- pokryte roślinnością leśną (powierzchnia zalesiona),
- przejściowo pozbawione roślinności leśnej (zręby, halizny, plazowiny, plantacje choinek i krzewów oraz poletka łowieckie).

Są to grunty przeznaczone do produkcji leśnej lub wchodzące w skład rezerwatów przyrody i parków narodowych albo wpisane do rejestrów zabytków.

Do **gruntów związanych z gospodarką leśną** zalicza się grunty zajęte pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, szkółki leśne, miejsca składowania drewna itp.

**Zalesienia** polegają na zakładaniu upraw leśnych na gruntach pozostających poprzednio poza uprawą leśną (niezaliczonych do powierzchni lasów).

3. **Wskaźnik lesistości** (lesistość) obliczono jako stosunek procentowy powierzchni lasów do ogólnej powierzchni województwa/powiatu/gminy.

## Transport. Handel

1. **Drogi publiczne**, na podstawie przepisów ustawy z dnia 21 III 1985 r. o drogach publicznych (jednolity tekst Dz. U. z 2007 r. Nr 19, poz. 115, z późniejszymi zmianami), dzieli się na następujące kategorie: drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne.

Do **dróg powiatowych** zalicza się drogi (poza krajowymi i wojewódzkimi) stanowiące połączenia miast będących siedzibami powiatów z siedzibami gmin i siedzib gmin między sobą.

Do **dróg gminnych** zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym, stanowiące uzupełniającą sieć dróg (poza krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi) służącą miejscowym potrzebom, z wyłączeniem dróg wewnętrznych.

## Forestry

1. Information within the scope of forestry concerns:

- 1) **public forests** owned by:
  - a) the State Treasury – managed and utilized temporarily or perpetually by:
    - State Forestry Organizational Entity “State Forests” (abbreviated as “State Forests”) supervised by the Minister of Environment,
    - nature protection units (national parks),
    - organizational units supervised by different ministers, voivods, gminas or municipal associations and the Agricultural Property Agency (till 15 VII 2003 – the Agricultural Property Agency of the State Treasury),
  - b) gminas (of which gminas which are also cities with powiat status);
- 2) **private forests** owned by:
  - a) natural persons,
  - b) land co-operatives held in common by all or part of the residents of a village,
  - c) agricultural production co-operatives,
  - d) other legal persons.

2. **Forest land** includes area of forests as well as land connected with silviculture.

**Forest areas** include land with a homogeneous area of at least 0,1 ha:

- covered by forest vegetation (wooded area),
- temporarily devoid of forest vegetation (felling sites, blanks, irregularly stocked open stands, coniferous tree and bush plantations, hunting grounds).

These areas are designated for silviculture production, comprising portions of nature reserves and national parks or are registered as nature monuments.

**Land connected with silviculture** includes land used for purposes of forest management: buildings and structures, spatial division lines in forests, forest roads, forest nurseries, wood stockpiling areas, etc.

**Afforestation** consists in establishing woodland crops on land previously outside silviculture (not included in forest areas).

3. The **forest cover indicator** (forest cover) was calculated as the percentage ratio of forest area to the total area of the voivodship/powiat/gmina.

## Transport. Trade

1. **Public roads** on the basis of the Law on Public Roads dated 21 III 1985 (uniform text, Journal of Laws from 2007, No. 19, item 115, with later amendments) are divided into following categories: national, voivodship, powiat and gmina roads.

**Powiat roads** include roads (excluding national and voivodship roads), which link powiat capital cities with gmina capital cities and gmina capital cities with other such cities.

**Gmina roads** are local roads complementing the road network (excluding domestic, voivodship and powiat roads) serving regional needs, excluding interior roads.

Do **dróg o nawierzchni twardej** zalicza się drogi o nawierzchni twardej ulepszonej (z kostki kamiennej, klinkieru, betonu, z płyt kamienno-betonowych, bitumu) oraz drogi o nawierzchni nieulepszonej (tłuczniowej i brukowej).

2. Dane o **wypadkach drogowych** obejmują zdarzenia mające związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku których nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób.

Za **śmiertelną ofiarę wypadku drogowego** uznano osobę zmarłą (w wyniku doznanych obrażeń) na miejscu wypadku lub w ciągu 30 dni.

Za **ranną ofiarę wypadku drogowego** uznano osobę, która doznała obrażeń ciała i otrzymała pomoc lekarską.

3. Do **targowisk** zaliczono wydzielone tereny i budowle (place, ulice, hale targowe) ze stałymi, względnie sezonowymi punktami sprzedaży drobnotalicznej lub urządzeniami przeznaczonymi do prowadzenia handlu w wyznaczone dni tygodnia lub codziennie (bazaary).

Za **targowiska sezonowe** uznano te place i ulice, gdzie uruchamiane są na okres do 6 miesięcy punkty handlowe, w związku ze wzmożonym ruchem nabywców (np. nadmorski ruch urlopowy) i działalność ta jest ponawiana w kolejnych sezonach.

## Finanse publiczne

1. Ogólne zasady finansów publicznych, gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego, sprawozdawczości budżetowej oraz klasyfikacji dochodów i wydatków budżetowych regulują m.in. następujące akty prawne:

- ustawa z dnia 13 XI 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 203, poz. 1966, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 27 VIII 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 8 III 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. 2001 Nr 142, poz. 1591, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 5 VI 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity Dz. U. 2001 Nr 142, poz. 1592, z późniejszymi zmianami),
- ustawa z dnia 5 VI 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity Dz. U. 2001 Nr 142, poz. 1590, z późniejszymi zmianami),
- rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 3 II 2010 r. w sprawie sprawozdawczości budżetowej (Dz. U. 2010 r. Nr 20, poz. 103).

Dochody i wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego grupuje się na podstawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 III 2010 r. Dz. U. 2010 r. Nr 38, poz. 207, z późniejszymi zmianami).

**Hard surface roads** include roads with hard improved surface (cobble stone, clinker, concrete, stone concrete slabs, bitumen) and roads with unimproved surface (with macadam or cobbled surface).

2. Data regarding **road traffic accidents** cover events connected with the movement of vehicles on public roads as a result of which death or injury occurred.

A **road traffic accident fatality** is understood as a person who died (as a result of injuries incurred) at the scene of the accident or within the course of 30 days.

A **road traffic accident injury** is understood as a person who incurred injuries and received medical attention.

3. **Marketplace** is a separate ground including buildings (squares, streets, covered markets) with permanent or seasonal retail sales outlets or with devices designated for conducting trade activity on a stated day of week or every day (bazaar).

**Seasonal marketplaces** are squares and streets where retail outlets operate up to 6 months in connection with active demand (e.g., holiday traffic at the seaside) and this kind of activity is renewed in following seasons.

## Public finance

1. General principles of public finance, management of local self-government entities, budgetary reporting and classification of budget revenue and expenditure are regulated by the following legal acts:

- the Law on Revenues of Local Self-government Units dated 13 XI 2003 (Journal of Laws No. 203, item 1966, with later amendments),
- the Law on Public Finances, dated 27 VIII 2009 (Journal of Laws No. 157, item 1240, with later amendments),
- the Law on Gmina Self-government, dated 8 III 1990 (uniform text Journal of Laws 2001 No. 142, item 1591, with later amendments),
- the Law on Powiat Self-government, dated 5 VI 1998 (uniform text Journal of Laws 2001 No. 142, item 1592, with later amendments),
- the Law on Voivodship Self-government, dated 5 VI 1998 (uniform text Journal of Laws 2001 No. 142, item 1590, with later amendments),
- the decree of the Minister of Finance, dated 3 II 2010, on Budgetary Reporting (Journal of Laws 2010 No. 20, item 103).

Revenue and expenditure of local self-government entities are grouped on the basis of a detailed classification of income, expenditure, revenue and disbursement as well as means originating from foreign sources (decree of the Minister of Finance, dated 2 III 2010 – Journal of Laws 2010 No. 38, item 207, with later amendments).

## 2. Na dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego składają się:

- 1) dochody własne, tj.:
  - a) dochody z tytułu udziałów we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych,
  - b) wpływy z podatków ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, tj.: podatek rolny, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych, wpływy z karty podatkowej, podatek od spadków i darowizn, podatek leśny, podatek od czynności cywilno-prawnych,
  - c) wpływy z opłat ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, m.in.: z opłaty skarbowej, eksploatacyjnej, targowej,
  - d) dochody z majątku jednostek samorządu terytorialnego,
  - e) pozostałe dochody, w tym środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł oraz m.in.: spadki, zapisy i darowizny, dochody z kar pieniężnych i grzywien, odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych, odsetki od nieterminowo wnoszonych należności stanowiących dochody gminy;
- 2) dotacje:
  - a) dotacje celowe z budżetu państwa na zadania:
    - z zakresu administracji rządowej,
    - własne,
    - realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej,
  - b) dotacje na zadania realizowane na podstawie porozumień między jednostkami samorządu terytorialnego,
  - c) dotacje celowe otrzymane z funduszy celowych,
  - d) dotacje celowe z tytułu pomocy finansowej udzielanej między jednostkami samorządu terytorialnego na dofinansowanie własnych zadań,
  - e) dotacje celowe przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych niepodlegających zwrotowi, płatności z budżetu środków europejskich (paragrafy 200, 620 według szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych),
- 3) subwencja ogólna z budżetu państwa przekazywana wszystkim jednostkom samorządu terytorialnego dla uzupełnienia ich własnych dochodów.

## 3. Na wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego składają się:

- 1) wydatki majątkowe (w tym inwestycyjne),
- 2) wydatki bieżące, do których zalicza się:
  - a) dotacje (w tym dotacje dla samorządowych zakładów budżetowych),
  - b) świadczenia na rzecz osób fizycznych,
  - c) wydatki bieżące jednostek budżetowych, w tym wydatki na wynagrodzenia (w tym osobowe), pochodne od wynagrodzeń, zakup materiałów i usług,
- 3) wydatki na obsługę długu publicznego,
- 4) wydatki z tytułu udzielania poręczeń i gwarancji.

## 2. Revenue of local self-government entities budgets consists of:

- 1) own revenue, i.e.:
  - a) revenue from the shares in receipts from personal and corporate income taxes,
  - b) receipts from taxes established and collected on the basis of separate acts (i.e., agricultural tax, tax on real estate, tax on means of transport, receipts from lump-sum taxation, inheritance and endowment tax, forest tax, tax on civil law transactions),
  - c) receipts from fees established and collected on the basis of separate acts (i.e., from treasury, service, marketplace fees),
  - d) revenue from property of local self-government entities,
  - e) other revenues, of which funds for financing own tasks obtained from other sources and, among others, inheritances, entries and donations, income from monetary penalties and fines, interest on funds deposited in bank accounts, interest on late payments constituting revenue of the gmina;
- 2) allocations:
  - a) appropriated allocations from the state budget for:
    - government administration tasks,
    - own tasks,
    - tasks realized on the basis of agreements with government administration bodies,
  - b) allocations received for tasks realized on the basis of agreements between local government units,
  - c) appropriated allocations received from appropriated funds,
  - d) appropriated allocations on account of financial aid provided among local self-government units for subsidizing own tasks,
  - e) appropriated allocations provided under programs financed with the share of European funds and other foreign funds that are reimbursable, payments from the European funds budget (paragraphs 200, 620 according to the detailed classification of incomes, expenditures, revenues and disbursements as well as means from foreign sources),
- 3) general subsidies from the state budget transferred to all local self-government entities for supplementing their own revenue.

## 3. Expenditure of local self-government budgets includes among others:

- 1) property expenditure (of which investment expenditure),
- 2) current expenditure, of which:
  - a) allocations (of which allocations for local self-government budgetary entities),
  - b) benefits for natural persons,
  - c) current expenditure of budgetary entities, of which wages and salaries, (of which personal), derivatives of wages and salaries, purchase of materials and services.
- 3) expenditure connected with public debt servicing,
- 4) expenditure connected with granting warranties and bonds.



4. Informacje dotyczące budżetów jednostek samorządu terytorialnego opracowano w Głównym Urzędzie Statystycznym na podstawie sprawozdań Ministerstwa Finansów.

## Investments and fixed assets

1. Informacje o nakładach inwestycyjnych opracowano według zasad systemu rachunków narodowych, zgodnie z zaleceniami „ESA 1995”.

**Nakłady inwestycyjne** są to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji.

Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady.

**Nakłady na środki trwałe** są to nakłady na:

- budynki i budowle (obejmują budynki i lokale oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej), w tym m.in. roboty budowlano-montażowe, dokumentację projektowo-kosztorysowe,
- maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (łącznie z przyrządami, ruchomościami i wyposażeniem),
- środki transportu,
- inne, tj.: melioracje szczegółowe, koszty ponoszone przy nabyciu gruntów i używanych środków trwałych, inwentarz żywy (stado podstawowe) i zaszczepienia wieloletnie, a ponadto odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji, z wyjątkiem odsetek nieuwzględnionych w wartości nakładów na środki trwałe przez podmioty stosujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR), wprowadzone od 1 I 2005 r.

**Pozostałe nakłady** są to nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji. Nakłady te nie zwiększają wartości środków trwałych.

2. Nakłady inwestycyjne zaliczono do odpowiednich sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności zgodnie z zaklasyfikowaniem działalności inwestora (podmiotu gospodarki narodowej), z wyjątkiem nakładów na obiekty niezwiązane z jego podstawową działalnością, które zaliczono do odpowiedniej sekcji według kryterium przeznaczenia obiektu (dotyczy np. budynków i lokali mieszkalnych, obiektów przeznaczonych dla potrzeb edukacji, ochrony zdrowia, sportu i rekreacji, dróg publicznych, ulic i placów).

3. **Podziału nakładów inwestycyjnych** według podregionów i powiatów dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.

4. **Do środków trwałych** zalicza się kompletne i nadające się do użytku, składniki majątkowe o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok, w tym również drogi publiczne, ulice i place łącznie z poboczami i podbudową, uzbrojenie terenu, zaszczepienia wieloletnie, melioracje, budowle wodne, grunty oraz inwentarz żywy (stado podstawowe) oraz od 1 I 2002 r. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego i spółdzielcze prawo do lokalu niemieszkalnego (użytkowego).

4. Information concerning local self-government entities budgets was compiled in the Central Statistical Office on the basis of reports of the Ministry of Finance.

## Investments and fixed assets

1. Information regarding investment outlays was compiled in line with the principles of the system of national accounts, according to the recommendations of “ESA 1995”.

**Investment outlays** are financial or tangible outlays, the purpose of which is the creation of new fixed assets or the improvement (rebuilding enlargement, reconstruction or modernization) of existing capital asset items, as well as outlays on so-called initial investments.

Investment outlays are divided into outlays on fixed assets and other outlays.

**Outlays on fixed assets** are outlays on:

- buildings and structures (including buildings and places as well as land and water engineering constructions), of which, i.e., construction and assembly works, design and cost estimate documentations,
- machinery, technical equipment and tools (including instruments, moveables and endowments),
- transport equipment,
- others, i.e.: detailed meliorations, costs incurred for purchasing land and second-hand fixed assets, livestock (basic herd) and long-term plantings as well as interests on investment credits and investment loans for the period of investment realization, excluding interests not included in the value of outlays on fixed assets by entities applying International Accounting Standards (IAS) introduced from 1 I 2005.

**Other outlays** are outlays on so-called initial investments as well as other costs connected with investment realization. These outlays do not increase the value of fixed assets.

2. Investment outlays are included into the appropriate sections and divisions of the Polish Classification of Activities in accordance with the classification of the investor's activity (entity of the national economy), with the exception of outlays on structures not connected with its basic activity, which were included into the appropriate sections and divisions according to the criteria of structure destination (concerning, e.g. residential buildings, buildings for education, health care, sport and recreational purposes, public roads, streets and squares).

3. The **division of investment outlays** by subregions and powiats was made on the basis of the actual location of the investment.

4. **Fixed assets** include means of work and other objects completed and ready, on the day of transfer for usage, with an expected period of utility exceeding 1 year, of which also public roads, streets and squares, together with shoulders and foundations, development of tracts of land, long-term plantings, meliorations, water structures, land and livestock (basic herd) as well as since 1 I 2002 co-operative ownership right to residential premise and co-operative right to non-residential (utilitarian) premise.

Dane o środkach trwałych nie obejmują wartości gruntów uznanych od 1 I 1991 r. za środki trwałe zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 XII 1990 r. (Dz. U. Nr 90, poz. 529) oraz prawa użytkowania wieczystego gruntu uznanego od 1 I 2002 r. za środki trwałe zgodnie z ustawą o rachunkowości z dnia 29 IX 1994 r. (jednolity tekst Dz. U. 2009, Nr 152, poz. 1223, z późniejszymi zmianami).

**5. Wartość brutto środków trwałych** jest to wartość równa nakładom poniesionym na ich zakup lub wytworzenie, bez potrącenia wartości zużycia (umorzenia).

Przez **wartość brutto środków trwałych w bieżących cenach ewidencyjnych** według stanu w dniu 31 XII należy rozumieć:

- w zakresie środków trwałych przekazanych do eksploatacji:
  - przed 1 I 1995 r. – wartość w cenach odtworzenia z września 1994 r.,
  - po 1 I 1995 r. – wartość w cenach bieżących nabycia lub wytworzenia;
- w podmiotach stosujących Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR), wprowadzone od 1 I 2005 r. – również wycenę według wartości godziwej.

**6. Podziału środków trwałych** według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności w układzie podregionów i powiatów dokonano zgodnie z rodzajem działalności siedziby jednostki lokalnej.

### Podmioty gospodarki narodowej

Dane dotyczące **podmiotów gospodarki narodowej** obejmują podmioty w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON), tj. osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, z wyłączeniem osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

*Data regarding fixed assets do not include the value of land recognised since 1 I 1991, as fixed assets, in accordance with the decree of the Council of Ministers, dated 12 XII 1990 (Journal of Laws No. 90, item 529) as well as rights of perpetual use of land regarded as fixed assets since 1 I 2002, in accordance with the Act on Accounting, dated 29 IX 1994 (uniform text, Journal of Laws 2009, No. 152, item 1223, with later amendments).*

**5. The gross value of fixed assets** is the value equal to the outlays incurred on purchasing or manufacturing them, without deducting consumption value (depreciation).

*The gross value of fixed assets at current book-keeping prices as of 31 XII is understood:*

- within the scope of fixed assets designated for exploitation:
  - before 1 I 1995 – the value at replacement prices of September 1994,
  - after 1 I 1995 – the purchase or manufacturing value at current prices,
- in entities that use International Accounting Standards (IAS) introduced since 1 I 2005 – also revaluation according to fair value.

**6. The division of fixed assets** by sections of the Polish Classification of Activities in the division by subregions and powiats was made according to the kind of activity of the seat of local unit.

### Entities of the national economy

*Data concerning entities of the national economy include entities in the National Official Business Register (REGON), i.e., legal persons, organizational entities without legal personality as well as natural persons conducting economic activity, excluding persons tending private farms in agriculture.*